

บทที่ 4

ประเพณีแข่งเรือเมืองน่านและบ้านคอนไชย

ประวัติประเพณีการแข่งเรือเมืองน่าน

ประเพณีแข่งเรือของจังหวัดน่านแต่ดั้งเดิมมีประวัติความเป็นมาอย่างไรไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด นอกจากจะเป็นตำนานหรือคำเล่าขานสืบต่อ ๆ มาว่าเป็นประเพณีเก่าแก่ที่บรรพบุรุษชาวน่านได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน นับแต่สมัยโบราณกาล โดยเฉพาะเรือ ซึ่งเป็นพาหนะที่ชาวน่านและเจ้าผู้ครองนครใช้เป็นพาหนะในการเดินทางไปมาหาสู่ และเชื่อมสัมพันธไมตรีกับหัวเมืองต่าง ๆ และเริ่มปรากฏหลักฐานในประวัติศาสตร์ของเมืองน่าน สมัยพระยาการเมืองได้ใช้เป็นพาหนะในการย้ายเมืองจาก เมืองวรรณคร (อยู่ในพื้นที่ อำเภอปัว) มายังภูเพียงแช่แห้ง (กิ่งอำเภอภูเพียง) ตามลำน้ำน่าน เมื่อ พ.ศ. 1902 ประกอบกับความผูกพันของชาวเมืองน่านกับ “พญานาค” ที่มีความเชื่อว่าน่านนคร สักการะหรือดลบันดาลให้ฝนตก ทำให้ชาวเมืองน่านมีความศรัทธาที่จะขุดเรือยาวและตบแต่งหัว-หางเรือ ตลอดจนถึงลำเรือ ให้มีลักษณะคล้ายพญานาค ปีไหนที่แห้งแล้งฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล บรรพบุรุษชาวน่านก็จะนำเรือแข่งลงไปพายแข่งกัน เปรียบเสมือนพญานาคเล่นน้ำ เพื่อขอฝนและก็เป็นที่น่าอัศจรรย์หลังจากนั้นฝนก็ตกลงมาจริง ๆ

ถ้าจะถามว่าการแข่งเรือเมืองน่านเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อไหร่คำถามนี้เชื่อว่าไม่มีใครตอบได้แต่จากคำบอกเล่าและหลักฐานซึ่งเป็นซากเรือแข่งเก่าที่ชำรุด ร่องรอยแห่งความทรงจำและการเล่าขานกล่าวถึงประเพณีการแข่งเรือที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนและหลักฐานจากเรือแข่งในปัจจุบันบางลำที่มีอายุร่วม 200 ปีที่ยังคงสภาพสภาพดีสามารถนำลงแข่งขันได้เช่น เรือเสือเต่าท่าล้อ บ้านท่าล้อ กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ขุดเมื่อ พ.ศ. 2359 เรือเสือเต่าบุญเรือง บ้านบุญเรือง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ขุดเมื่อ พ.ศ. 2380 เรือคำแดงเทวี (นางดู่งาม) บ้านนาเตา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ขุดเมื่อ พ.ศ. 2390 เป็นหลักฐานยืนยันว่าเรือแข่งเมืองน่านเกิดมาพร้อมกับความเป็นเมืองน่านที่มีวิถีชีวิตผูกพันแม่น้ำน่านสายธารแห่งชีวิตและจิตวิญญาณของชาวเมืองน่าน อีกทั้งมีเรื่องเล่าเป็นตำนานสืบทอดกันมาของคนเมืองน่านแล้วรุ่นเล่าเกี่ยวกับการสร้างเรือแข่งต้นแบบของเมืองน่าน คือ เรือท้ายหล้าตาตอง

ท้ายหล้า หมายถึง เรือที่ท้ายเรือที่ยังทำไม่เสร็จ

ตาตอง หมายถึง เรือที่มีตาทำด้วยทองเหลือง หรืออีกความหนึ่งคือมีตาของไม้ที่นำมาขุดเรือเป็นสีทองเหลือง จากเอกสารอ้างอิงทางประวัติศาสตร์ ที่ได้กล่าวถึง “นครน่าน” ซึ่งเป็นเมืองนครรัฐที่เมืองต่าง ๆ เข้ามาสวามิภักดิ์ถึง 57 เมือง โดยมีเจ้าผู้ครองนครสืบราชวงศ์ต่อกันมาถึง 64 พระองค์ นับตั้งแต่ราชวงศ์ภูคาเป็นปฐมสันติวงศ์จนถึง ราชวงศ์เดินมหาวงศ์ ต้นตระกูลน่านเป็นราชวงศ์สุดท้าย ไม่เป็นที่แน่ชัดว่าเจ้าผู้ครองนครน่านพระองค์ใด มีรับสั่งให้บรรดาเสนาอำมาตย์ทหาร เข้าราชบริพารไปตัดตะเคียนที่ป่าขุนสมุน (ป่าต้นน้ำที่อยู่ห่างจากอำเภอเมืองน่านในปัจจุบันไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 30 กม.) ซึ่งเป็นไม้ตะเคียนที่มีขนาดใหญ่มาก ใหญ่ขนาดว่าตอไม้ที่เหลือกว้างจนสามารถนำขึ้นโตก (ที่ใส่อาหารสำหรับคนเหนือ) มาตั้งได้ถึง 100 โตกแล้วให้ทหารลากออกมาที่ริมแม่น้ำน่าน รอยลากทำให้เกิดเป็นแม่น้ำสมุน (แม่น้ำสาขาของแม่น้ำน่าน) และให้นำไม้ตะเคียนมาขุดตกแต่งเป็นเรือเมืองน่าน 2 ลำ ตั้งชื่อว่า เรือท้ายหล้า-ตาตอง เพื่อให้คนเมืองน่านได้ใช้เป็นรูปแบบในการขุดเรือเพื่อใช้ในการแข่งขันเรือให้เป็นประเพณี เพื่อบ่มเพาะความรักความสามัคคีเสริมจิตใจให้มั่นคงรู้แพ้รู้ชนะรู้ภัยทราบจนถึงปัจจุบัน (ราเชนทร์ กาบคำ และคณะ, 2547, อัดสำเนา)

การแข่งขันเรือในสมัยก่อนเป็นการแข่งเพื่อความสนุกสนานในงานประเพณีทำบุญเป็นลักษณะที่นำเรือไปแข่งร่วมกันเป็นการช่วยงานเขาก่อน ภาษาถิ่นเรียกว่า ไปเอามื้อหรือไปเอาต๋ากันก่อน ต่อมาเมื่อหมู่บ้านของตนเองจัดงานบ้างหมู่บ้านที่เราได้ร่วมงานบุญตามก๋วยสลากกับเขาก็จะกลับมามอบแทนเราบ้าง ว่าการแข่งขันเรือเป็นการสร้างสายสัมพันธ์ และความสามัคคีระหว่างชุมชนลุ่มแม่น้ำน่านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยใช้กิริยาบุญร่วมกันของประเพณีนี้เป็นหลัก เพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพอันดี สร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ ประเพณีแข่งเรือของชาวบ้านจึงกล่าวได้ว่าเป็นการฝึกฝีพายหลวงของเรือเจ้าผู้ครองนครน่านไปในตัวด้วย เพราะการลงไปเข้าเฝ้ากษัตริย์ในกรุงรัตนโกสินทร์เมื่อครั้งอดีตไม่ว่าจะเป็นข้อราชการหรือนำบรรณาการไปส่งในฐานะเมืองประเทศราชใช้การคมนาคมทางเรือตลอดมาเพราะสะดวกกว่าการเดินทางทางบก เจ้าผู้ครองนครน่านจึงมีเรือหลวงหลายลำ การแข่งขันเรือของจังหวัดน่านในอดีตเป็นการแข่งเพื่อความสนุกสนานและถือโอกาสได้ไปทำบุญร่วมกันเป็นหลัก ไม่ได้มุ่งหวังเอาจริงแพ้เอาชนะกันอย่างจริงจังเหมือนเช่นปัจจุบัน รางวัลสำหรับเรือแข่งขันเป็นสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่นหมากเหมี้ยง บุหรี่หรือผลไม้ตามฤดูกาล

ประเพณีแข่งเรือของจังหวัดน่านเท่าที่หลักฐานปรากฏ คือเมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิจ เสด็จตรวจราชการนครน่านเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2460 พระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ เป็นเจ้าผู้ครองนครน่านในขณะนั้น ได้โปรดให้ขุนนางนายแขวง

ที่เกี่ยวข้องจัดการแข่งเรือยาวของนครน่านให้ทอดพระเนตร เป็นการเฉพาะมีเรือฝีมือดี เข้าแข่งขันกันเป็นจำนวนมาก ต้องคัดออกจำนวนหนึ่ง และในครั้งนั้นเจ้ามหาพรหมสุรธาดา ยังดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอุปราช ได้ถวายความจงรักภักดีโดยการลงไปพอนถวายให้ทอดพระเนตร ในเรือลำที่ชนะเลิศด้วย จนเป็นที่พอพระทัยและทรงชื่นชมยิ่ง

ต่อมาปี พ.ศ. 2467 สมัยพระยาววิชย วุฒิกกร ได้มาดำรงตำแหน่งเป็นปลัดมณฑล ประจำจังหวัดน่าน ได้ริเริ่มให้มีการทอดกฐินสามัคคีของจังหวัดน่านขึ้นอย่างเป็นทางการครั้งแรก และให้มีการแข่งเรือเป็นการฉลององค์กฐินด้วย โดยนำองค์กฐินไปตั้งไว้ริมฝั่งแม่น้ำน่าน หน้าบ้านพักปลัดมณฑลประจำจังหวัดในสมัยนั้น เพื่อให้ประชาชนและข้าราชการต่าง ๆ ในจังหวัดน่านทำบุญตามกำลังศรัทธาอย่างทั่วถึง และการแข่งเรือในสมัยยังไม่มีการกติกายังไม่ได้แบ่งประเภทของเรือเป็นเรือใหญ่ เรือกลาง และเรือเล็กเหมือนปัจจุบัน ต่อมากฐินนี้ก็จัดขึ้นทุกปี โดยได้รับความร่วมมือจากท่านทุกฝ่ายทั้งทางราชการบ้านเมือง และพ่อค้าประชาชนชาวจังหวัดน่าน โดยจะนำกฐินสามัคคีนี้ไปทอดอยู่ 2 วัดคือวัดภูมินทร์ และวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร กฐินสามัคคีนี้จะมีชื่อเรียกว่า กฐินประชาสามัคคีนครน่าน การแข่งเรือจึงจัดขึ้นทุกครั้งที่มีการทอดกฐิน

พ.ศ. 2476 พระเกษตรสรรพกิจ ดำรงตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัดน่านได้จัดการแข่งขันแข่งเรือโดยมีกติกาขึ้นเป็นครั้งแรก และเป็นกติกาแบบง่าย ๆ คือแต่งตั้งให้มีคณะกรรมการตรวจจุดปล่อยเรือและคณะกรรมการเส้นชัย รางวัลสำหรับเรือที่ชนะเลิศในสมัยนั้น เล่าว่าเป็นเพียงธงสำหรับปักที่หัวเรือเพียงผืนเดียวเท่านั้น แต่ก็เป็นที่แสดงถึงเกียรติยศและศักดิ์ศรีของผู้ชนะเหนือลำน้ำน่านโดยแท้ เป็นที่ยอมรับและเชิดชู

พ.ศ. 2498 นายมานิต ปุณฺณพรวค ได้มาดำรงตำแหน่งจังหวัดน่าน ได้เล็งเห็นความสำคัญของประเพณีแข่งเรือของจังหวัดน่านว่ามีคุณค่า มีเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นที่มีชนเรือเป็นรูปพญานาคราช มีท่วงทีน่าเกรงขามน่าชมยิ่ง และมีเพียงจังหวัดเดียวเท่านั้นที่มีการแข่งขันเรือยาว จึงพร้อมใจกันกับข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนชาวจังหวัดน่านส่งเสริมประเพณีการแข่งขันเรือของจังหวัดน่านอย่างยิ่งใหญ่ มีการประชาสัมพันธ์ไปถึงกรุงเทพ ฯ และจังหวัดใกล้เคียง ทำให้มีประชาชนเข้าชมงานประเพณีแข่งขันเรือยาวในครั้งนั้นอย่างล้นหลาม และทางกรมศิลปากรได้ยกย่องถ่ายทำภาพยนตร์ขึ้นมาบันทึกเป็นภาพยนตร์สารคดีการแข่งขันเรือของประเทศไทย ทำให้มีชื่อเสียงการแข่งขันเรือของจังหวัดน่านขจรจายแพร่หลายและรู้จักกันอย่างกว้างขวางเพิ่มขึ้น เป็นที่โจษขานกันว่าเป็นการแข่งขันเรือที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของกลุ่มแม่น้ำน่าน สามารถรักษาและสืบทอดประเพณีมาตั้งแต่เดิมไว้ได้เป็นอย่างดี

พ.ศ. 2503 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ฯ ได้ทรงพระกรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานกฐินพระราชทานหรือกฐินหลวงแก่จังหวัดน่าน หลวงอนุมัติราชกิจ ซึ่ง

เป็นผู้ว่าราชการในขณะนั้นได้จัดงานสมโภชฉลองกฐินพระราชทานและกฐินประชาสามัคคีนคร นานพร้อมกันให้เป็นงานเดียวกัน มีมหรศสมโภชอย่างสมพระเกียรติ เพราะถือเป็นครั้งแรกที่มีกฐินหลวงหรือกฐินพระราชทานมาถึงจังหวัดน่าน และในปีนี้เอง ประเพณีแข่งเรือฉลองงานกฐินมีความคึกคักเป็นพิเศษจากชุมชนหมู่บ้านต่าง ๆ เพราะนอกจากจะได้ร่วมงานฉลองสมโภชขององค์กฐินพระราชทาน ซึ่งจะทอดถวาย ณ วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหารแล้ว ยังมีรางวัลสำหรับเรือที่ชนะเลิศเป็นเงินสดจำนวน 700 บาท โดยได้รับการสนับสนุนเงินรางวัลจากผู้แทนราษฎรของจังหวัดน่านสมัยนั้น

นับเป็นครั้งแรกที่รางวัลการแข่งขันเรือประเพณีของจังหวัดน่านเปลี่ยนจากที่เคยเป็นหมาก เมี่ยง บุหรี่ และผลไม้ตามฤดูกาล ในสมัยของเจ้าผู้ครองนคร หรือเป็นธงแห่งเกียรติยศและศักดิ์ศรีเพียงหนึ่งผืน กลับกลายมาเป็นเงินรางวัล หลังจากนั้นเงินรางวัลส่วนนี้ก็เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทุก ๆ ปี จนเป็นจำนวนเงินหลายหมื่นบาท ไม่รวมค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ตามมาอีกมากมาย จนดูเหมือนมารับจ้างแข่งเรือ คุณค่า และจิตวิญญาณของประเพณีนี้ จึงเสื่อมลงอย่างน่าเสียดาย ดังเช่นในปัจจุบัน

พ.ศ. 2522 พ.ท.นพ. อุดม เพชรศิริ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน ได้ประชุมคณะกรรมการจัดการแข่งขันเรือประเพณีและที่ประชุมมีมติให้มีการแข่งเรือประเพณีนัดเปิดสนามทุกปีในงานประเพณีตานก๋วยสลาก ของวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร (วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เหนือ หรือ เดือน 10 ภาคกลาง) ประมาณเดือนกันยายน และจัดให้มีการแข่งเรือประเพณีนัดปิดสนามในงานทอดกฐินพระราชทานฯ ซึ่งกำหนดให้จัดหลังวันออกพรรษาประมาณ 1-2 สัปดาห์ ถ้าวันดังกล่าวไม่ตรงกับวันเสาร์-อาทิตย์ ให้เลื่อนไปจัดให้ตรงกับวันเสาร์-อาทิตย์ ถัดไปในช่วงเดือนประมาณเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน

พ.ศ.2525 นายชัยวัฒน์ หุตะเจริญ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานฯ ด้วยรางวัลจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เพื่อพระราชทานให้กับเรือแข่งที่ชนะเลิศในการแข่งขันประเภทเรือใหญ่ ในปี พ.ศ.2526 ผลปรากฏว่าเรือขุนน่าน บ้านศรีบุญเรือง กิ่งอำเภอภูเพียง ชนะเลิศได้รับพระราชทานด้วยรางวัลฯ เป็นปีแรก

พ.ศ.2526 นายประกอบ แพทยกุล เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานด้วยรางวัลจากสมเด็จพระบรมราชโอรสสาธิราชฯสยามมกุฎราชกุมารเพื่อพระราชทานให้กับเรือแข่งที่ชนะเลิศประเภทเรือกลาง และขอพระราชทานด้วยรางวัลจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี เพื่อพระราชทานให้กับเรือแข่งที่ชนะเลิศประเภทเรือเล็ก

พ.ศ. 2527 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามกุฎราชกุมารฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานในพิธีปิดการแข่งขันเรือประเพณีจังหวัดน่านและได้พระราชทานถ้วยรางวัลให้กับเรือแข่งที่ชนะเลิศในการแข่งขันที่ชนะเลิศในการแข่งขันประเภทต่างๆ ผลการแข่งขันมีเรือที่ได้รับพระราชทานถ้วยรางวัลดังต่อไปนี้

เรือใหญ่ ชนะเลิศ คือ เรือขุนน่าน บ้านศรีบุญเรือง กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
เรือกลาง ชนะเลิศ คือ เรือดาวทอง บ้านม่วงตีด กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
เรือเล็ก ชนะเลิศ คือ เรือศรนารายณ์ บ้านดอนแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

พ.ศ. 2528 จังหวัดน่านได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงประทานถ้วยรางวัลประเภทเรือเล็ก และในปีนั้นเองที่เทศบาลเมืองน่านร่วมกับจังหวัดน่านได้ดำเนินการปรับปรุงกฎ กติกาที่ใช้ในการแข่งขันเรือใหม่ โดยได้นำกติกาการแข่งขันของกรมพลศึกษากระทรวงศึกษาธิการมาใช้เรื่อยมา พร้อมกับได้ปรับปรุงให้เหมาะสมจนถึงปัจจุบัน โดยแบ่งเรือที่ใช้ในการแข่งขันออกเป็น 3 ประเภท เพื่อชิงถ้วยพระราชทานดังต่อไปนี้

1. ประเภทเรือเล็กฝีพายไม่เกิน 30 คน
2. ประเภทเรือกลางฝีพายไม่เกิน 40 คนและไม่ต่ำกว่า 31 คน
3. ประเภทเรือใหญ่ฝีพายไม่เกิน 58 คนและไม่ต่ำกว่า 41 คน

พ.ศ. 2536 สำนักงานเทศบาลเมืองน่าน ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานถ้วยรางวัลจากสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ เพื่อพระราชทานให้กับเรือแข่งที่ชนะเลิศประเภทเรือที่สวຍงาม ปรากฏว่าเรือสวຍงามของวิทยาลัยสารพัดช่างน่านร่วมกับกศ.บป. ศูนย์น่านชนะเลิศเป็นปีแรก

พ.ศ. 2538 จังหวัดน่านได้รับพระกรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ประทานถ้วยรางวัลสำหรับเรือระดับไฟฟ้า ที่จัดให้มีขึ้นในภาคกลางคืนเป็นครั้งแรกของจังหวัดน่าน และในปีนั้นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จทรงงานที่จังหวัดน่าน ประชาชนชาวจังหวัดน่าน ทุกหมู่เหล่าได้ถวายการต้อนรับอย่างสมพระเกียรติ โดยจัดให้มีการแสดงเรือสวຍงามระดับไฟฟ้า การจุดพลุ แสงสี และไฟพะเนียง ณ บริเวณลำน้ำน่าน มีประชาชนเข้าชมพระบารมีอย่างมากมายเป็นประวัติการณ์

พ.ศ. 2541 สำนักงานเทศบาลเมืองน่าน ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานถ้วยรางวัลจากพระเจ้าหลวงเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เพื่อพระราชทานให้กับกองเชียร์ที่ชนะเลิศการแข่งขันประกวดผลปรากฏว่า กองเชียร์บ้านท่าล้อ ชนะเลิศ เป็นปีแรก

พ.ศ. 2547 องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน ร่วมกับสำนักงานเทศบาลเมืองน่าน กิ่งอำเภอภูเพียง และสภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน ได้จัดการแข่งขันเรือประเพณีเยาวชนอายุไม่เกิน 18

ปี (พ.ศ. 2548 เปลี่ยนเป็นอายุไม่เกิน 20 ปี) ขึ้นเป็นแห่งแรกของประเทศไทย ปรากฏว่าเรือเทพสุวรรณ เยาวชนบ้านท่าค้ำ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ชนะเลิศ เป็นปีแรก (สมเจตน์ วิมลเกษม, 2548, อัดสำเนา)

รูปลักษณะของเรือแข่ง

เรือแข่งเมืองน่านเป็นเรือแข่งที่ขุดจากไม้เนื้อแข็ง ส่วนใหญ่จะนิยมไม้ตะเคียนทอง มีความยาวประมาณ 9-16 วา (18-32 เมตร) เพราะมีความเชื่อว่าไม้ตะเคียนเป็นต้นไม้ที่มีผีสิงรุกขเทวดาอารักษ์สิงสถิตอยู่ เมื่อนำมาขุดเรือและดูแลรักษาให้ดีจะมีคุณ และมีเหตุผลอีกประการหนึ่งคือไม้ตะเคียนเป็นไม้เนื้อแข็งที่มีความแข็งแรงทน ไม่ผุกร่อนง่ายอีกทั้งเป็นไม้ที่ลอยน้ำได้ดี แต่มีเรือแข่งเมืองน่านบางลำพบว่าขุดจากไม้ชนิดอื่นแทน เช่นไม้สัก(เรือเทพสักทอง บ้านร่องตอง กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ขุด พ.ศ. 2500) ไม้ประดู่ (เรือดำแดงเทวี บ้านป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ขุด พ.ศ. 2390) ไม้จำปีป่า (เรือเพชรจำปี บ้านต้นฮ้าง ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ขุด พ.ศ. 2498) ไม้จิ้ง (เรือเทพทันใจ บ้านท่าดอนไชย อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ขุด พ.ศ. 2548) วิวัฒนาการของการขุดเรือแข่งเมืองน่าน สามารถแบ่งได้ตามลักษณะการขุดเรือได้ 2 ยุค ดังนี้คือ (วาเชนทร์ กาบคำ และคณะ, 2547, อัดสำเนา)

1. ยุคดั้งเดิมเมืองน่าน เป็นการขุดเรือแข่งแบบเก่าของจังหวัดน่านที่ขุดโดยอาศัยภูมิปัญญาดั้งเดิม กล่าวคือ เมื่อได้ไม้ซุงมาแล้วก็จะพิจารณารูปทรง โดยทั่วไปมักจะใช้ด้าน โคนของซุงเป็นส่วนหัวเรือและส่วนปลายซุงเป็นส่วนท้ายของเรือ แต่มีช่างบางคนที่ใช้ส่วนปลายเป็นส่วนหัว และส่วนโคนเป็นท้าย

การขุดเรือแบบดั้งเดิม หลังจากเปิดปีกไม้เป็นรูปสี่เหลี่ยมแล้วจะขุดด้วยสิ่วขนาดใหญ่หรือขวานโยน หรือขวานมะหลู โดยจะทำการถากไม้ซุงด้านนอกให้เป็นรูปทรงกลมของท้องเรือแข่ง ซึ่งลักษณะท้องของเรือแข่งแบบดั้งเดิมจะไม่ราบเรียบ เนื่องจากมีรอยขวานถากไว้และจะเริ่มเจาะขยายด้านในให้เป็นร่องของเรือ ลักษณะเหมือนรางใส่อาหารหมู และตรงร่องกลางจะทำเป็นสันนูนหนากว้าง 6-10 นิ้ว ตลอดลำเรือ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับกระดูกงูของเรือแข่ง ในยุคปัจจุบัน เรือแข่งแบบดั้งเดิมของเมืองน่านจะมีท้องร่องของเรือและความกว้างของเนื้อไม้ระหว่างกราบด้านนอกถึงกราบด้านในกว้างและหนามาก หลังจากนั้นช่างจะใช้ไม้เนื้อแข็งหนา 2 นิ้ว กว้าง ยาว 10 นิ้ว ประกะบยึดติดกับด้านในของท้องเรือ ทั้งซ้ายและขวา เรียกว่า ไม้ชั้นตันและใช้ไม้ลูกประดัก คือการทำไม้ให้แหลมเล็กมีรูปร่างคล้ายตะปูยาวประมาณ 3-5 นิ้ว ตอกเป็นสลักยึดไว้ หลังจากนั้นใช้

ไม้ที่มีความหนา 1 นิ้ว กว้าง 8-10 นิ้ว ยาวเท่ากับความกว้างของเรือวางพาดบนไม้ที่สลักยึดไว้ เพื่อใช้เป็นที่นั่งของฝีพายเรือแข่ง

เรือแข่งแบบดั้งเดิมของเมืองน่าน จะไม่มีการวางวางเรือ แต่จะมีกราบเรือประกอบทั้งสองข้าง และนำ “ขี้ชะง่า” หรือชันยาเรือ คือ การนำเอากวาง (ยางไม้ชนิดหนึ่งมีสีน้ำตาล) และน้ำมันยางมาต้มให้ละลายเข้าด้วยกัน ถ้าต้องการให้ขี้ชะง่าเป็นสีชาวยังจะนำไปต้ม กับไม้ผลที่มีรสเปรี้ยว เช่น มะกรูด มะนาว มะเฟือง ฯลฯ ในการต้มนั้นต้องสังเกตว่าขี้ชะง่าเหลวหรือข้นเกินไปหรือไม่ ถ้าข้นก็ต้องเติมน้ำมันยางลงไป ถ้าไม่เหนียวหรือเย็นเกินไปเพราะจะสามารถปั้นให้กลมยาวเรียวยาวและนำไปทาบทับปิดแนวไม้ขอบด้านนอกลำเรือระหว่างลำเรือกับกราบเรือ และส่วนที่เป็นการต่อของไม้หรือรูที่เกิดจากการขุดเรือเพื่อกันไม่ให้น้ำรั่วซึมเข้ามาในตัวเรือ ซึ่งต่อมาคนเมืองน่านนิยมเรียกเรือแข่งแบบดั้งเดิมของเมืองน่านว่า “เรือขี้ชะง่า”

เนื่องจากเรือขี้ชะง่าเป็นเรือที่มีความหนาระหว่างกราบเรือด้านนอกและกราบเรือด้านในของลำตัวเรือค่อนข้างจะหนา (6-10 นิ้ว) โดยเฉพาะท้องเรือ ทำให้น้ำหนักของเรือมีน้ำหนักมาก ดังนั้นในสมัยก่อนชุมชนหรือหมู่บ้านที่มีเรือแข่งจึงนิยมทำโรงเก็บเรือ ติดกับตลิ่งของแม่น้ำน่านหรือแม่น้ำสาขา เวลาจะเอาเรือลงหรือขึ้นก็ใช้แรงคนลาก ลื่นไกลโดยใช้ต้นกล้วย กาบมะพร้าวหรือท่อนไม้ขนาดเท่าขาเป็นหมอนหนุนไปเป็นช่วง ๆ

2. ยุคปัจจุบัน เรือแข่งเมืองน่านยุคปัจจุบันเป็นยุคที่เริ่มนำเอาช่างขุดเรือมาจากต่างจังหวัดภาคกลาง ภาคใต้ อาทิเช่น จังหวัดพิจิตร นครสวรรค์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี กาฬสินธุ์ มาทำการขุดเรือโดยเรือแข่งลำแรกที่นำช่างจากต่างจังหวัดมาขุด คือเรือบ้านน้ำบัวอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน นำช่างจาก จังหวัดกาฬสินธุ์มาขุด เมื่อปี พ.ศ. 2521 ตั้งชื่อว่า “นางหงส์” และเมื่อนำลงแข่งชันปรากฏว่าสามารถเอาชนะเรือแบบดั้งเดิมเลยทำให้เกิดกระแสเรือแข่งแบบดั้งเดิมไปดัดแปลงหรือถ้าขุดใหม่ก็จะนำช่างจากภาคกลางหรือภาคใต้มาขุด ซึ่งคนเมืองน่านเรียกประเภทนี้ว่า “เรือหงส์” การขุดเรือยุคปัจจุบันเป็นอิทธิพลของภูมิปัญญาชาวไทยในภาคกลางและภาคใต้ ซึ่งดำเนินการขุดจะใช้เครื่องทุ่นแรงค่อนข้างมากอีกทั้งจะไม่เปลืองไม้ สมมุติถ้า ไม้ซุงท่อนหนึ่ง มาขุดเรือแข่งแบบดั้งเดิมนั้นจะได้เศษไม้ซึ่งใช้ประโยชน์อะไรมิได้ แต่ถ้าเป็นการขุดเรือแข่งในยุคปัจจุบัน ไม้ที่ได้จากการขุดเรือสามารถเลื่อยแปรรูป และนำไปใช้ป็นองค์ประกอบต่าง ๆ ในการขุดนำไปหรือตกแต่งเรือแข่งได้อีกมาก

ภาพที่ 1
รูปแบบเรือหงส์

การขุดเรือในยุคปัจจุบันเริ่มจากได้ไม้ซุงซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นต้นตะเคียนมาเรียบร้อยแล้วก็พิจารณาว่าจะเอาส่วนใดเป็นหัวเรือหรือท้ายเรือ และจะใช้เลื่อยโซ่ หรือเลื่อยไฟฟ้า เปิดปีกไม้ ออกให้เป็น รูปสี่เหลี่ยมและเปิดตรงกลางให้เป็นรูปตัววีและใช้ขวานมะหลู ฟันถากเปิดปาก ตกแต่งภายในให้เป็นรูปร่างเรือแข่งแล้วเลื่อยเฉียงเปิดด้านทั้ง 2 ข้าง เพื่อทำเป็นท้องเรือใช้กบไสให้เรียบตลอดลำเรือ และฟันถากตกแต่งท้องเรือให้เป็นรางคล้ายรางใส่อาหารหมู

เมื่อได้เรือแข่งแบบหยาบ ๆ ที่เรียกว่า “โกลงเรือ” แล้วก็คว่ำโกลงเรือลงและนำเศษไม้ที่ ถากออกสุมเป็นกองไฟตลอดลำเรือ ใช้ความร้อนจนน้ำมันของไม้ตะเคียนไหลเยิ้มออกมานั้น หมายถึงความร้อนจะทำให้เนื้อไม้ขยายตัวและจะใช้ไม้ปากก้างคกราบเรือทั้ง 2 ข้างออกแล้วใช้ไม้ ค้ำกราบเรือ ทั้งไว้จนเนื้อไม้เย็นลง ซึ่งการทำลักษณะอย่างนี้ ภาษาเรือแข่งเรียกว่า “การเบิกเรือ” หรือ เมื่อง่นานเรียกว่า “บีเฮีย” ซึ่งต้องทำแบบค่อยเป็นค่อยไปไม่เร่งรีบเพื่อจะให้กราบเรือ กว้างได้ ตามขนาดที่ต้องการซึ่งถ้ารีบร้อนจะทำให้ไม้บิดเบี้ยว โค้งงอหรืออาจทำให้เนื้อไม้แตกหรืออาจทำ ให้เรือแข่งมีรอยร้าวไม่สมบูรณ์ อีกทั้งขนาดความกว้างของเรือตลอดลำจะไม่เท่ากัน เฉลี่ย ประมาณ 80-150 เซนติเมตร

หลังจากที่เบิกเรือแข่งได้ตามขนาดแล้ว ช่างจะทำการตกแต่งความหนาของกราบเรือ เพื่อให้ได้ขนาดความหนาที่ต้องการประมาณ 2-5 นิ้ว

หลังจากนั้นช่างจะทำการวางก้งเรือ โดยการนำไม้มาทำเป็นรูปโค้งโค้งวงกลมขนาด เท่ากับความกว้างของท้องเรือแข่งหนา 2-3 นิ้ว วางขวางตลอดลำ ซึ่งจะทำให้เรือแข่งมีความ แข็งแรงมั่นคง ไม่ให้เสียรูปทรง

ขั้นตอนต่อมาคือ การทำที่นั่งผีพายข้างจะนำไม้ขนาดหน้ากว้าง 3-4 นิ้ว หนา 1.50-2 นิ้ว มาวางขวางทับบนงเรือ ตลอดลำเรือและจะใช้หน้ากว้าง 3-4 นิ้ว หนา 1.50-2 นิ้ว มีความยาวของไม้เท่ากับความยาวของลำเรือทับบนที่นั่งชั้นน้อตติด เพื่อให้เกิดความแข็งแรงมั่นคงและให้ลำเรือมีโครงสร้างที่แข็งแรง

ที่ได้ที่นั่งของผีพาย ข้างจะใช้หวายรั้งระหว่างขอบเรือแข่งทั้ง 2 ข้างเพื่อป้องกันไม่ให้เรือแข่งเบะออกมากเกินไป การใช้หวายรั้งดึงเข้าหากันอาจจะชันชะเนาะกระทงวันกระทงหรืออาจจะชันชะเนาะกระทงต่อกระทงก็ได้แล้วแต่ความเหมาะสม เพื่อให้รูปร่างลักษณะของลำเรือมีความแข็งแรง มั่นคง แน่นหนาอีกทั้งเป็นการปรับโครงสร้างของเรือว่าจะให้ส่วนหัวและท้ายลำเรือเชิดขึ้น-ลงเท่าใด ซึ่งจะสัมพันธ์กับการเคลื่อนที่ของเรือบนผิวน้ำ เวลาผีพายจ้ำไม้พายลงพาย ซึ่งจะทำให้เรือลำนั่นวิ่งหรือไม่วิ่งซึ่งเป็นภูมิปัญญาของช่างแต่ละคนที่จะคอยปรับแต่ง แก้ไข ตลอดเวลาขณะเข้าร่วมแข่งขัน

ต่อจากนั้นช่างจะใช้ไม้หน้ากว้าง 4-5 นิ้ว ยาวตลอดลำเรือเสริมด้านข้างเป็นกราบเรือยึดติดกับตัวหรือเรือ เพื่อให้ตัวเรือสูงขึ้นแล้วใช้ชั้นผสมน้ำมันยางทาทับบริเวณรอยต่อเพื่อไม่ให้น้ำรั่วซึมเข้าลำเรือ และช่างก็จะตกแต่งด้านนอกของเรือให้เรียบและใช้กับไฟฟ้าไสทองเรือให้เรียบ ซึ่งอาจจะเป็นรูปทรงกลมแบน ป้าน แล้วแต่เทคนิคและภูมิปัญญาของช่างแต่ละคน

สำหรับส่วนหัวและท้ายเรือ ช่างจะตัดและปรับแต่งตามแนวเฉียงรูปปากฉลามเพื่อนำไปประกอบกับกัญญาหัวและกัญญาท้ายตามรูปแบบของเรือแข่งเมืองน่านต่อไป

ส่วนประกอบของเรือแข่งเมืองน่าน

1. โขนเรือ หัวเรือ หรือหัวโ้ (ในภาษาถิ่น) เป็นไม้แกะสลักรูปหัวพญานาค ซึ่งจะมีส่วนประกอบคือ หงอนหรือนอ และเขี้ยวที่ออกมาจากริมข้างปากทั้ง 2 ข้างอ้าปากไซค์เขี้ยวจึงโผล่ออกมาตรงกลาง มีหู แก้ม ลูกตา จมูก (หมกขี้หมา) เขี้ยวแต่และเขี้ยวฟอง(เขี้ยวธรรมดา) ภายในปากอาจมีกระดิ่งแขวนเพื่อให้เกิดเสียงดังเวลาเรือแล่นในน้ำ ดวงตาทำด้วยลูกแก้วสีแดง ส่วนหัวจะประดับด้วยกระจกสี ส่วนลวดลายที่แกะสลักจะระบายด้วยสีแดง ดำ สลับด้วยเขี้ยว สีทอง สีเหลือง และขาว ปลายคางจะประดับด้วย ฟูดอกไม้แห้งที่มีกระจกเงาเป็นส่วนประกอบ ซึ่งเวลาสะท้อนแสงแดดจะเกิดแสงแวบวาวแววเป็นระยะ ๆ มองดูน่าเกรงขาม

ภาพที่ 2
โขนเรือ หัวเรือ หรือหัวไต้

2. กัญญาหัว โขนหัว หรือแก่นคอ (ในภาษาถิ่น) คือเป็นส่วนหัวตั้งแต่คอเรือจนถึงบริเวณช่างต่อลำเรือ จะทำด้วยไม้เนื้ออ่อนซึ่งจะทำให้มีน้ำหนักเบา มีลักษณะงอนคังรูปสามเหลี่ยม มุมแหลมเขียนลวดลายไทยเป็นลักษณะลายพื้นเมืองน่าน หรือลายกนก ลายเครือเถา ลายประจำยาม หรือลายเปลว โดยมากมักจะใช้สีแดงเป็นสีพื้นของการผูกลวดลาย การตกแต่งเส้นหรือขอบของลวดลายจะใช้สีเขียว สีแดง สีทอง สีดำ การตกแต่งกับเส้นหรือขอบของลวดลายจะใช้สีสลับกันเช่น สีแดง สีดำ หรือ สีที่มองดูแล้วเด่นสง่า

ภาพที่ 3
กัญญาหัว โขนหัว หรือแก่นคอ

3. กัญญาทำยหรือโงนหางหรือหรือแก่นทำย คือส่วนทำยเรือซึ่งต่อจากลำเรืออนโค้งไปถึงหางวรรณ ลักษณะเหมือนกัญญาหัวเรือโงนหัว จะตกแต่งตรงที่ส่วนปลายหางจะมีการนำหางวรรณซึ่งเป็นไม้แกะสลักเป็นรูปเครือเถาวัลย์มาสวมใส่และส่วนปลายหางวรรณจะนำตุ้งไต้หมูหรือหางสนุก ซึ่งทำจากกระดาษสี ดอกไม้แห้งยาวพลั่วมาติดทำให้เวลาเรือแล่นในน้ำจะไหวพลั่วปลิวตามลมมองดูสวยงาม สมัยก่อนทำยเรือจะมีความแข็งแรงมากโดยที่นายทำยเรือสามารถขึ้นไปยืนและขย่มเรือเพื่อให้เรือไหวไปตามลำนน้ำมองไกล ๆ คล้ายพญานาคเล่นน้ำ

เมื่อนำส่วนหัวและหางเรือมาประกอบเข้ากับตัวเรือเรียบร้อยแล้วเรียกว่า “กระทายหัวกระทายทำย” โดยมีสลักยึดระหว่างหัวและท้ายกับลำเรือ เรียกว่า “เดือยหางเหย” แล้วอุดรอยต่อและรอยรั่วของเรือด้วยขี้ชะง่าหรือใช้น้ำมันเคลือบทาผิว เพื่อป้องกันการรั่วซึม หลังจากนั้นจะนำไปเขียนลวดลายข้างลำเรือทั้งลำ

ลวดลายบนลำเรือแบบดั้งเดิมเมื่อนานนิยมใช้สี 4 สี คือ สีแดง สีดำ สีเหลือง และสีขาว ลวดลายที่ใช้เขียนมี หลายแบบเช่น ลายดอก อาทิ ดอกผักแว่น ดอกฝ้าย ดอกแก้ว (ดอกลำดวน) ลายเถาวัลย์ ลายกนก ลายก้านต่อ ลายเปลว ลายประจำยาม เรือแต่ละลำจะมีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของตนเองขึ้นอยู่กับภูมิปัญญาของแต่ละชุมชน

เรือแข่งของจังหวัดน่านถือได้ว่ามีลักษณะที่แปลกตากว่าเรือแข่งของจังหวัดอื่น ๆ ถือเป็นจังหวัดเดียวในประเทศไทยที่โชนเรือทำเป็นรูปพญานาคราช ชูคองามสง่าอ้าปากเขียวโงนนำเกรงขาม ส่วนหางก็ทำเป็นหางพญานาคราชเช่นเดียวกัน มีรูปลักษณะอนสูงติดภู่อ้อย หัวและหางเรือบางลำจะสลักลวดลายประดับกระจกสีดูแวววาวสวยงาม และลำตัวเรือจะเขียนสีลวดลายกนกหรือก้านดอกแบบพื้นเมืองบางลำจะลงรักปิดทองดูงามตา ยิ่ง ตรงคอต่อหัวเรือจะปักธงสัญลักษณ์ของคณะฝีพายของแต่ละลำ ซึ่งเป็นสีที่ต้องโฉบกับแม่ยานางเรือ แล้วแต่ความเชื่อของแต่ละชุมชนซึ่งสีก็จะแตกต่างกันไป เมื่อเรือจอดเทียบกันหลาย ๆ ลำ เพื่อรอเวลาเข้าแข่งขันนั้น ธงชายสามเหลี่ยมหลากสีเหล่านี้ จะพริ้วไสวตามสายลม นอกจากจะมีเสน่ห์ดึงดูดใจ ก็ยังเป็นธงที่รวมใจของเหล่าฝีพายให้เป็นหนึ่งเดียว และฮึกเหิมเมื่อยามประชันฝีพายกัน

พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณี ของเรือแข่งเมืองน่าน

1. พิธีกรรมการตัดต้นตะเคียน

การขุดเรือแข่งเมืองน่านนับแต่สมัยโบราณกาลมีความเชื่อว่าต้นตะเคียนที่จะนำมาขุดเป็นเรือแข่งนั้นจะมีนางไม้รุกขเทวดาสงสถิตอยู่เมื่อเวลาจะตัดหรือโค่นเพื่อนำมาขุดเรือแข่งจะต้องตรวจสอบว่ามีลักษณะถูกต้องตามตำราหรือไม่และจะต้องทำพิธีบวงสรวงสังเวศ เพื่อขอขมาลา

โทษ ขออนุญาตเจ้าที่เจ้าทางเสียก่อน เมื่อได้มาแล้วก็ยังไม่สามารถขุดเป็นเรือแข่งได้ทันที เพราะยังมีความเชื่ออีกว่าจะต้องดูตาของไม้ที่ปรากฏอยู่บนต้นตะเคียน ว่าตรงกับตาไม้ที่ดีที่ให้คุณ หรือตาไม้ที่ร้ายที่จะให้โทษ คล้ายกับความเชื่อในการนับตาไม้ที่จะนำมาทำเสาเรือนของคนพื้นเมือง นานแต่เดิม การนับก็จะนับตามโกลกของตาไม้ ที่ปรากฏตามตำราโบราณ ซึ่งโดยมากจะเขียนด้วยอักษรธรรมล้านนา ลงในคัมภีร์โบราณหรือ ปี่ปสา ซึ่งจะมีผู้ทำพิธี(ข้าวจ้าว) หรือครูบาอาจารย์ที่เชี่ยวชาญในด้านนี้ของท้องถิ่น เป็นผู้ดำเนินการ กล่าวคือจะต้องนับตาไม้ลงตาไม้ที่เป็นคุณ หรือเป็นมงคลนาม หากนับไปถูกตาไม้ที่ไม่เป็นคุณ ก็จะไม่ขุดเลยไปอีกจนถึงตาไม้ที่เป็นมงคล หรือนับหัดสั้นลงมาให้ลงตรงตาที่เป็นมงคล ซึ่งจะต้องได้ความยาวตามขนาดที่จะขุดเรือแข่งในแต่ละประเภทด้วย กล่าวโดยสรุปการนับตาไม้ ต้องให้ได้เป็นที่พอใจของกันทุกฝ่าย ชื่อตาไม้ที่ไม่เป็นมงคลเป็นโทษร้ายเช่น “ตาขีดไขว้ลายกลาง” (ตาอุบาทว์ที่มีลายไขว้เป็นกากะบาทตรงกลาง) ตา สับข้างเป็นแหงอก (ตาไม้เมื่อเวลาตากแล้วจะเป็นขุยคล้ายแหงอกปลาไม่มีเรียว) ตา นุ่มเปียกกินคน (ตาไม้หนักเป็นปมขึ้น ตานี้ร้ายแรงยิ่งถ้าขุดเรือเป็นเรือแข่งแล้วเชื่อว่าผีพายจะตกล้ำตาย เป็นต้น ส่วนตาไม้ที่เป็นมงคลก็มีชื่อเรียกเช่น ตาพระเจ้านั่งตนเดียว (ตาที่มีพระนั่งอยู่กับผีพายด้วยหนึ่งรูป) ตา สาวน้อยเหยี้ยวแก้ง (ตาไม้ที่เมื่อสาวน้อยนั่งทั้งหลายที่เรือลำนี้พายผ่านสายตาถึงกับสะดุ้งตื่นใจละเมอหาผีพาย) ตาแม่ฮ้างพึ่งมาเหน็บดอกไม้ (ตาไม้นี้เมื่อขุดเป็นเรือแล้วก็มีเสน่ห์จนสาวแก่ แม่ร้าง แม่หม้ายเห็นก็รีบมาเหน็บดอกไม้ให้) เป็นต้น

เมื่อไปพบต้นตะเคียนที่ต้องการจะนำไปขุดเรือแข่งจะต้องได้รับการอนุญาตและเห็นชอบให้ดำเนินการไต่ถามได้จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง รวมถึงหมู่บ้าน-ชุมชน เจ้าของพื้นที่ ผู้นำหมู่บ้านหรือคณะกรรมการหมู่บ้านที่ต้องการไม้ตะเคียนต้นนั้นมาขุดเป็นเรือแข่ง จะต้องเตรียมการเป็นอย่างดี โดยเฉพาะจะต้องปรึกษา พระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสวัดของตนเอง ผู้รู้ ที่มีความรู้เกี่ยวกับทางด้านไสยศาสตร์เพื่อดำเนินการตรวจหา วันเวลาที่เหมาะสมถูกโกลกและถูกต้อง ตามฤกษ์ยามยามดี ของหมู่บ้าน เมื่อได้ฤกษ์ยามดีที่ถูกแล้ว ผู้นำหมู่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านทั้งหลายก็จะรวมตัวกันที่วัดขอพรจากพระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ที่เคารพนับถือ พระสงฆ์จะให้ศีลให้พรและมอบเครื่องรางของขลังรวมทั้งประพรมน้ำพุทธมนต์ให้แก่คณะที่เดินทางไปตัดต้นตะเคียน เพื่อเป็นขวัญกำลังใจและเป็นสิริมงคลกับตัวเอง

เมื่อถึงบริเวณต้นตะเคียนที่จะตัดผู้ทำพิธี (ข้าวจ้าว) ผู้เฒ่า ผู้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน จะดำเนินการทำพิธีกรรมอันเป็นมงคล ซึ่งต้นตะเคียนถือว่าเป็นต้นไม้ที่มีเจ้าของก่อนที่จะไต่ถาม จะต้องทำพิธีกรรม การขอขมากราบไหว้เจ้าของได้แก่ ท้าวทั้ง 4 พระอินทร์ พระแม่ธรณีและขออนุญาตเจ้าแม่ตะเคียนเสียก่อน เพื่อเป็นการเคารพสักการะ โดยจะมีการสร้างศาลเพียงตาสูงประมาณ 150 เซนติเมตร ขึ้นไปมีลักษณะเป็นสถานที่จัดทำที่วางเครื่องสังเวย โดยเอาไม้ไผ่มาทำ

เป็นเสา 4 เสา แล้วใช้ไม้ไผ่สานเป็นฟากสี่เหลี่ยมสำหรับวางเครื่องสังเวย เพื่อทำการเช่นไหว้เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าแม่ตะเคียน และจะจัดทำที่วางเครื่องสังเวยอีกแห่งหนึ่ง สำหรับการขึ้นท้าวทั้ง 4 โดยเอาไม้ กระดานหรือไม้อื่น ๆ มาตีไขว่กันออกไปตั้งสี่ด้าน คือ ท้าวธวัช ท้าววิรุฬหก ท้าววิรุฬปักข์ ท้าวเวศสุวรรณ ส่วนด้านบนสุดที่ใช้วางแผ่นไม้ เพื่อทำการอันเชิญพระอินทร์ และด้านรักษขาจากท่าน ท้าวทั้งสี่ ให้ปกป้องคุ้มครองป้องกันตลอดเวลาที่ดำเนินการ อีกทั้งเป็นการขออนุญาตตัดไม้ ตะเคียน ไม่ให้พบอุปสรรคนานาประการที่มีอาจคาดไม่ถึง และไม่ให้ผู้ที่มาพร้อมตัดไม้ตะเคียนครั้งนี้ ประสบภัยอันตรายใด ๆ ซึ่งมีความเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ลี้ลับ ต้องขอขมากราบสักการะเมื่อมาตัดไม้ป่า ในป่า

หลังจากนั้นผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) และคณะจะร่วมกันจุดธูปจำนวน 7 ดอก หรืออาจจะ 9 ดอก พานดอกไม้รูปเทียนผ้าแพรหลากสี จำนวน 3-5 ผืน กล่าวคำอธิษฐาน ขอขมาเจ้าป่า เจ้าเขา ท่าน ท้าวทั้ง 4 พระอินทร์ พระแม่ธรณี และขอเชิญเจ้าแม่ตะเคียนร่วมรับรู้รับทราบ โดยการวาไม้เสี่ยงทายว่าจะโปรดเครื่องสังเวย สิ่งใดเป็นพิเศษถ้าหากโปรดหัวหมูต้มไก่ต้ม ไข่ต้ม เหล้า ฯลฯ ขอให้เจ้าป่าเจ้าเขา ท่านท้าวทั้ง 4 พระแม่ธรณี เจ้าแม่ตะเคียนทำให้ไม้วาเสี่ยงทาย ยาวออกไปจากเดิม เมื่อผู้ทำพิธี(ข้าวจ้ำ) และคณะกรรมกรหมู่บ้านรับทราบ ว่า เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าแม่ตะเคียน ท้าวทั้ง 4 พระอินทร์ พระแม่ธรณี โปรดเครื่องสังเวยใดเป็นพิเศษ ก็จะต้องจัดหาเครื่องสังเวยนั้น ๆ มาถวายให้ได้ ส่วนมากแล้วเครื่องสังเวยพิเศษและเครื่องสังเวยประกอบอื่น ๆ จะเตรียมไปพร้อมกัน เลย หรืออาจจะให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งกลับไปเตรียมเครื่องสังเวยพร้อมอุปกรณ์ที่หมู่บ้าน

จากนั้นก็นำเครื่องสังเวยพิเศษมาเช่นไหว้ ณ ศาลเพียงตาศาลแรก เครื่องสังเวยพิเศษ ได้แก่ หัวหมูต้ม ไก่พื้นเมืองต้ม เหล้าขาว เครื่องสังเวยทั่ว ๆ ไป ได้แก่ ข้าวนึ่ง ดอกไม้ รูปเทียน ขนมัดมัดขาวมัดแดง หมากพลู กล้วยน้ำว่า อ้อย ผ้าแพรหลากสี ข้าวแต่น ไส้รวง เสื้อผ้าของผู้หญิง กระจัก แป้ง หวี น้ำอม น้ำหอม เมียง บุหรี่ พร้อม ด้วยสายสิญจน์ 1 ม้วนใหญ่ สำหรับดอกไม้จะ

¹การวาไม้เสี่ยงทาย หมายถึง การนำไม้ไผ่ที่มีความยาว 1 วาของผู้กระทำพิธี (ข้าวจ้ำ) โดย ใช้การวัดความยาวจากปลายนิ้วกลางด้านซ้ายถึงปลายนิ้วกลางด้านขวา ผ่านหน้าอกเป็น มาตรฐาน ถ้าหากว่าผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) กล่าวคำอธิษฐานขอขมาเจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าแม่ตะเคียน ท้าว ทั้ง 4 พระอินทร์ พระแม่ธรณี ว่าโปรดเครื่องสังเวยใดเป็นพิเศษ แล้วทำการวาไม้เสี่ยงทาย ถ้าหาก ว่า ไม้ที่ใช้วาเสี่ยงทายยาวออกไปจากเดิม 2-3 นิ้ว ก็ถือว่า เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าแม่ธรณี ท้าวทั้ง 4 พระอินทร์ พระแม่ตะเคียน พระแม่ธรณีโปรดเครื่องสังเวยที่อธิษฐานว่าจะถวายเป็นพิเศษส่วนมาก แล้วท่านเจ้าป่าเจ้าเขาเจ้าแม่ตะเคียน เจ้าแม่ธรณี พระอินทร์ ท้าวทั้ง 4 จะโปรดเครื่องสังเวยทั่วไป ได้แก่ หัวหมูต้มไก่พื้นเมืองต้ม เป็นต้น.

เป็นไม้ที่มีสีสดเช่น สีแดง สีขาว เป็นต้น ส่วนเครื่องสังเวทที่จะนำไปถวายเพื่อเชิญท้าวจตุโลกบาล ทั้ง 4 องค์ เพื่อรักษาทิศทั้ง 4 โดยใช้เป็นกระถง (สะดวกซึ่งทำจากกาบกล้วย) ใส่เครื่องสังเวท 4 กระถง ถวายพระอินทร์ 1 กระถง ถวายพระแม่ธรณี 1 กระถง รวมเป็น 6 กระถง แต่ละกระถง ประกอบไปด้วยดอกไม้ ภูปเทียน ไข่ต้ม หมากพลู กล้วย อ้อย หมูต้ม ไก่ต้ม ข้าวเหนียว สุรา เมียง บุนหรี ฯลฯ บรรจุลงในกระถงทั้งหมดแล้วนำเอากระถงทั้ง 6 กระถงไปวางไว้ที่ตั้งเครื่องสังเวทครบ แล้วให้ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) จุดธูป 9 ดอก กล่าวอัญเชิญเจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าแม่ตะเคียน ท้าวทั้ง 4 พระอินทร์ พระแม่ธรณี มารับเครื่องสังเวทดังกล่าว

ระหว่างนี้ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) จะกล่าวคำอธิษฐานขออัญเชิญ และขอขมา จะว่าไม่เสี่ยง ทาย ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งไม่ว่าเสี่ยงทายนั้นมีความยาวออกไปจากเดิม ถือเสมือนว่าท่านเจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าแม่ตะเคียน ท้าวทั้ง 4 พระอินทร์ พระแม่ธรณี มารับเครื่องสังเวทแล้ว หลังจากนั้นจะรอ เวลากระทั่งธูป 9 ดอก ดับหมดก็จะทำการว่าไม่เสี่ยงทาย อีกครั้งหนึ่งถ้าหากว่าไม่ว่าทำการว่าเสี่ยง ทาย ยังมีความยาวเท่าเดิม ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) จะจุดธูปอีก 9 ดอกรออีกสักครู่ใหญ่ ๆ ก็ว่าไม่เสี่ยง ทายอีก ทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งไม่ว่าเสี่ยงทายมีความยาวออกไปจากเดิม ถือเสมือนว่าท่าน เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าแม่ตะเคียน ท้าวทั้ง 4 พระอินทร์ พระแม่ธรณีมารับเครื่องสังเวท เสร็จเรียบร้อย ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) ก็จะนำผ้าแพร 7 สีที่มีสีสดใสอาทิเช่น สีแดง สีชมพู สีฟ้า ฯลฯ ไปผูกกรอบบริเวณ โคนต้นไม้ตะเคียนนี้เป็นอันว่าเสร็จพิธีกรรม

หลังจากนั้นช่างซุดเรือก็จะเริ่มดำเนินการตัดต้นไม้ตะเคียน การตัดหรือโค่นให้ ต้นตะเคียนล้มลง ต้องดูความเหมาะสมของบริเวณพื้นที่ที่จะโค่นให้ต้นตะเคียนโค่นล้มลงได้ง่ายไม่ ก่อให้เกิดความเสียหายกับต้นตะเคียน ซึ่งถ้าล้มฟาดลงระหว่าง ขอบห้วยหรือลุ่มฟาดลงปะทะกับ วัตถุที่เป็นของแข็ง เช่นก้อนหิน ต้นไม้ขนาดใหญ่ ฯลฯ ก็อาจจะทำให้ต้นตะเคียนหักกลางลำต้น เสียหาย ไม่สามารถนำมาซุดเรือแข่งได้ การโค่นต้องอาศัยผู้มีประสบการณ์ มีความรู้ความชำนาญ เป็นอย่างดี ในการที่จะโค่นต้นไม้ตะเคียนให้ล้มลงได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งในปัจจุบันนี้ มีการนำ เครื่องทุ่นแรงมาช่วยในการโค่นและชักลากเช่น เลื่อยยนต์หรือเลื่อยไฟฟ้า รอก เครน รถยก รวมถึง เครื่องจักรกลที่จะช่วยประคองต้นไม้ให้ล้มลงช้า ๆ เพื่อไม่ให้ต้นไม้หัก และใช้รถแรงเยอร์ (รถยก บรรทุกไม้) ชักลากและบรรทุกต้นไม้ตะเคียน ซึ่งสามารถทำให้การขนย้ายได้ง่ายและสะดวกยิ่งขึ้น ไม่มีปัญหาเหมือนสมัยโบราณ ที่ไม่มีเครื่องทุ่นแรงและเครื่องจักรกลที่จะช่วยในการโค่นล้มลง ซึ่ง จะต้องใช้เวลาอันเป็นแรมเดือน หรืออาจจะถึงปี โดยที่ช่างซุดเรือ จะโค่นล้มแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยจะสำรวจดูทิศทางหรือลักษณะภูมิประเทศหรือพื้นที่บริเวณรอบ ๆ ต้นตะเคียนว่าจะให้ต้น ตะเคียนล้มไปในทิศทางใด เมื่อสำรวจว่าจะให้ต้นตะเคียนล้มไปในทิศทางใด ช่างซุดเรือจะใช้ขวาน ฟันหรือใช้เลื่อยตัดด้านนั้นก่อน เมื่อฟันหรือตัดจนถึงกึ่งกลางของต้นตะเคียน ช่างซุดเรือจะบาก หลังไม้ หมายถึง ช่างซุดเรือจะย้ายหรือข้ามการตัด หรือฟันไม้มาทิศทางตรงกันข้ามกับบริเวณที่ตัด

หรือฟันในครั้งแรก แต่การบากหลังไม้จะฟันหรือตัดไม้ที่อยู่สูงกว่าขอบบริเวณที่ตัดต้นไม้ครั้งแรก ซึ่งเป็นกรรมวิธีและขั้นตอนที่ยุ่งยากลำบากมาก จะประสบกับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ มากมายกว่าที่ต้นตะเคียนต้นนั้นจะโค่นล้มลงได้ หากว่าต้นตะเคียนนั้นเกิดล้มลงก่อนที่จะตัดหรือฟันขาดตามขั้นตอนจะทำให้เกิดปัญหาคือ ทำให้ไม้ของต้นตะเคียนที่จะนำมาขุดเรือมีลักษณะเป็นลิ้มแหลมเป็นจำนวนมาก เกิดลำต้นกลวงเป็นรูขนาดใหญ่เข้าไปข้างในของลำต้น ทำให้ไม่สามารถขุดเป็นเรือแข่งได้ ทำให้เกิดการเสียเนื้อไม้ หรือทำให้ความยาวต้นตะเคียนต้นนั้นสั้นลง เวลानำไปขุดเรือก็ไม่ได้ขนาดตามที่ต้องการ

การชักจูงไม้เพื่อนำมาขุดเรือในสมัยก่อนนั้นจะต้องใช้ช้างลากจูงมาเท่านั้น ทำให้ใช้เวลานาน กว่าที่จะชักลากไม้ออกจากป่าดงดิบที่เป็นป่าดิบ ภูเขาสูง กว่าที่จะนำมาถึงหมู่บ้านชุมชนที่จะขุดเรือแข่งค่อนข้างจะยากลำบาก ซึ่งอาจใช้เวลาเป็นเดือน เป็นปี เมื่อเปรียบเทียบกับการตัดไม้ในสมัยปัจจุบันที่มีการคมนาคมสะดวกสบาย และมีเครื่องทุ่นแรงเครื่องอำนวยความสะดวกมากมาย

อีกวิธีหนึ่งที่ช่างขุดเรือสมัยโบราณนิยมคือ จะทำการใช้ขวานขุดเบิกไม้ให้เป็นรูปเรืออย่างหยาบ ๆ (ไกลนเรือ) เสียก่อน แล้วจึงใช้ช้างชักลากออกมาตามลำห้วยที่เป็นสาขาของแม่น้ำนาน เมื่อถึงบริเวณที่ลำห้วยที่ไหลออกมาบรรจบกับแม่น้ำนาน หรือบริเวณใกล้ทางเดินเข้าหมู่บ้านหรือชุมชนที่สะดวก ช่างขุดเรือจะทำการตบแต่งให้เป็นรูปร่างของเรือแข่งให้ละเอียดขึ้น แล้วจึงชักลากไปยังหมู่บ้านหรือชุมชนของตนเองและตบแต่งให้เป็นเรือแข่งที่สมบูรณ์ต่อไป ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าสมัยก่อนนั้นเส้นทางคมนาคมเป็นไปด้วยความยากลำบาก และไม่ตะเคียนแต่ละต้นในสมัยก่อนนั้นมีขนาดใหญ่และมีน้ำหนักมาก การดำเนินการดังกล่าวเป็นการวางแผนล่วงหน้าว่าจะทำอย่างไรให้การชักลากไม้ให้สะดวกและมีน้ำหนักน้อยที่สุด ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่าในการวางแผนล่วงหน้าของบรรพบุรุษชาวนานในการขุดเรือแข่ง

เรื่องราวของอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของเจ้าแม่ตะเคียนหรือเจ้าป่าเจ้าเขา มีเรื่องเล่ากล่าวขวัญสืบทอดกันมาเสมอ เช่น ต้นตะเคียนเมื่อโค่นลงมาแล้วนำขึ้นรถบรรทุกจากบริเวณป่ามายังถนนใหญ่รถบรรทุกไม่สามารถที่จะเคลื่อนออกมาได้ เครื่องยนต์ก็เกิดกับ โดยไม่ทราบสาเหตุ และหาสาเหตุที่เครื่องยนต์ขัดข้องก็ไม่พบ ผู้ทำพิธี(ข้าวจ้าว) และคณะกรรมการหมู่บ้านต้องกลับไปจุดธูปเทียนบอกกล่าวอัญเชิญขอขมาและบนบานไว้ว่า เมื่อสามารถบรรทุกไม้กลับไปหมู่บ้านเรียบร้อยแล้ว ทางคณะผู้นำหมู่บ้านจะนำเครื่องสังเวยได้แก่หัวหมู กับไก่ต้มและเหล้าขาวมาเช่นไหว้อีกครั้งหนึ่ง เป็นที่น่าอัศจรรย์ เครื่องยนต์ที่ดับก็สามารถติดเครื่องทำงานได้และชักลากต้นตะเคียนเดินทางมาถึงหมู่บ้านด้วยความปลอดภัย นอกจากนี้แล้วช่วงขณะที่รถบรรทุกไม้อยู่ในระหว่างเดินทาง ในป่าจะมีสัตว์ป่าวิ่งผ่าน ตัดหน้ารถหรือวิ่งตามรถบรรทุกไม่ว่าจะเป็น อีเก้ง อีเห็น กู พังพอน กระต่าย ฯลฯ ตลอดเส้นทางจนกระทั่งมาถึงหมู่บ้าน

ในทำนองเดียวกันระหว่างการทำพิธีกรรมขอขมาเรือแข่ง ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้าว) จะทำพิธีขอขมาบนบานศาลกล่าว โดยการตั้งศาลเพียงตานำเครื่องเซ่นไหว้ไปวางไว้บนศาลเพียงตา ซึ่งอยู่โรงเก็บเรือแข่ง เครื่องเซ่นไหว้จะมีพวกขนม อาหารคาว หวาน ระหว่างที่ทำพิธีขอขมาบนบานศาลกล่าว จะไม่มีมด แมลงมาได้ตอมอาหารคาวหวานนั้นเลย แม้แต่ตัวเดียวแต่หลังจากทำพิธีขอขมาบนบานศาลกล่าวเสร็จแล้ว เพียงไม่ถึงนาที มด แมลง ผึ้งสัตว์เล็ก ๆ อื่นจะขึ้นมาไต่ตอมเครื่องเซ่นไหว้ทันที

2. พิธีกรรมการอัญเชิญเจ้าแม่ตะเคียนให้ไปสถิตในเรือแข่งของหมู่บ้าน

หมู่บ้านหรือชุมชนใด ได้ชักลากไม้ตะเคียนหรือไม้ชนิดอื่น ๆ มาทำการขุดเรือแข่ง จะต้องมีการอัญเชิญเจ้าแม่ตะเคียนหรือแม่ย่านางของเรือมาสถิตอยู่ในเรือแข่งซึ่งจะอัญเชิญจากตอต้นไม้เดิมที่ตัดออกแล้ว ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้าว) จะนำเอาด้วยสายสิญจน์ ข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้ว กล้วยน้ำ ดอกไม้ ฐูปเทียน บรรจุลงในกรวยใบตองแล้วนำไปประกอบพิธีกรรมบริเวณตรงตอตะเคียนที่ตัดแล้ว โดยการผูกวนแบบทักษิณาวรรต (วนทางขวา) 3 รอบ เสร็จแล้วนำด้วยสายสิญจน์ มาวางบนจุดดอกไม้ กล้วยน้ำว่าสุกข้าวเหนียว เสื้อผ้า กระจก แป้ง หวี น้ำอบ น้ำหอม จากนั้นจุดธูป 9 ดอก เทียน 9 เล่ม แล้วยกพานทูลขึ้นเหนือศีรษะ กล่าวขึ้นว่า “ณ ตั้งแต่ไปขออันเงินที่ขอตัวเจ้าแม่เจ้า แม่ย่านาง มาอยู่ที่เส้นด้ายสายสิญจน์เส้นนี้เนื้อ เพื่อหมู่บ้านเฮาจะเงินไปอยู่ที่เฮียแข่งเนื้อเจ้า” (ขออัญเชิญเจ้าแม่ไม้ตะเคียนมาเป็นเจ้าแม่ย่านางเรือแข่ง ให้มาสถิตอยู่ในด้ายสายสิญจน์เส้นนี้เทอญ) รอเวลาจนกระทั่งธูปและเทียนไหม้จนหมดเรียบร้อยแล้ว ก็จะมีการว่าไม้เสี่ยงทายอีกครั้งหนึ่ง ถ้าหากไม้เสี่ยงทายอย่างออกไปกว่าเดิม ถือว่าแม่ย่านางยินยอมที่จะมาสถิต อยู่ในเส้นด้ายสายสิญจน์ แต่ถ้าหากว่าไม้ที่ว่าเสี่ยงทายมีความยาวเท่าเดิม ก็ถือเสมือนว่าแม่ย่านางไม่มีความประสงค์ที่จะไปสถิตเป็นแม่ย่านาง หรือแม่ย่านางยังไม่ยินยอมที่จะไปสถิตเป็นแม่ย่านางประจำเรือแข่งลำนั้นผู้ทำพิธี (ข้าวจ้าว) ก็จะให้ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้าว) จะกล่าวขอมมาอัญเชิญอีกครั้งหนึ่ง ในครั้งนี้้อาจจะต้องมีการบนบานจะถวายเครื่องเซ่นไหว้อีกครั้งหนึ่ง จนกระทั่งการว่าไม้เสี่ยงทายยาวออกไปจากเดิมแสดงว่าแม่ย่านางยินยอม เครื่องเซ่นไหว้ได้แก่ หัวหมู ไก่ต้ม สุราขาว เป็นต้น สำหรับระยะเวลาในการทำพิธีกรรมอัญเชิญแม่ย่านางลงสู่ด้ายสายสิญจน์จะใช้เวลาประมาณ 1-2 ชั่วโมง เป็นอย่างน้อย หลังจากนั้นก็นำวนด้ายสายสิญจน์และนำมาวางบนพาน

เมื่อเดินทางมาถึงที่หมู่บ้านหรือชุมชนแล้ว ก็จะนำพานที่มีเสื้อผ้า กระจก แป้ง หวี น้ำอบ น้ำหอม และด้ายสายสิญจน์มาวางไว้บนไม้ตะเคียน แล้วบอกกล่าวอัญเชิญเจ้าแม่ตะเคียนให้มาสถิตอยู่ที่ไม้ตะเคียนต้นนั้น หลังจากนั้นก็นำพานที่ใส่เสื้อผ้า กระจก แป้ง หวี น้อบ น้ำหอม

และด้ายสีญจนไปเก็บไว้ที่ศาลเพียงตา ซึ่งสร้างให้อยู่บริเวณใกล้เคียงกับไม้ตะเคียนที่ตัดไว้ รอเวลาที่จะต้องการฤกษ์ยามดีที่จะทำการขุดเรือแข่งต่อไป

3. พิธีกรรมการขอขมาเจ้าแม่ตะเคียนเพื่อทำการขุดเรือแข่ง

ก่อนที่จะทำการขุดเรือแข่ง ผู้นำหมู่บ้าน ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) คณะกรรมการหมู่บ้านจะหา วันเวลา และฤกษ์ยามยามดที่เหมาะสมที่สุดสำหรับจะทำการขุดเรือแข่งได้แล้ว สำหรับบางหมู่บ้าน ที่ต้องการจะเสริมสร้างศริมงคลให้กับหมู่บ้านตนเองและเพื่อเป็นการรับขวัญให้กับไม้ตะเคียนและ เจ้าแม่ตะเคียนที่มีความเชื่อว่าสิงสถิตอยู่ที่ไม้ตะเคียน ดังนั้นชาวบ้านทั้งหมู่บ้านก็จะทำการ สืบชะตาหมู่บ้าน และสืบชะตาไม้ตะเคียน ที่จะนำไปขุดเรือ โดยที่จะเริ่มทำพิธีโยงด้ายสายสีญจน จากบ้านหลังหนึ่งไปอีกบ้านหลังหนึ่งต่อ ๆ กันไปตลอดจนครบทั้งหมู่บ้านทุกหลังคาเรือน แล้วผูก โยงด้ายสายสีญจนมารวมกัน นำไปล้อมรอบไม้ตะเคียนที่จะขุดเรือโยงไปยังยังอุโบสถของวัด ประจำหมู่บ้านซึ่งเป็นสถานที่ที่จะใช้ประกอบพิธีกรรม หลังจากนั้นก็จะนิมนต์พระสงฆ์ 9 รูป มา ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและสืบชะตาบ้าน ซึ่งเป็นพิธีกรรมความเชื่อของประชาชนทาง ภาคเหนือ เมื่อเสร็จพิธีกรรมการสืบชะตา หมู่บ้านและสืบชะตาไม้ตะเคียนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ทำ พิธี (ข้าวจ้ำ) ผู้นำหมู่บ้านและชาวบ้านจะมาทำพิธีจุดธูป 9 ดอก เทียน 9 เล่ม นำพานดอกไม้ กล้วยเทียน พวงมาลัย พานที่ใส่เสื้อผ้า กระจก แป้ง หวี ด้ายสายสีญจน น้ำอบ น้ำหอม เครื่องเช่นไหว้ มาขอขมาเจ้าแม่ตะเคียนเพื่อจะทำการขุดเรือแข่งโดยจะประกอบพิธีกรรมบริเวณใกล้ ๆ ต้นไม้ ตะเคียน ผู้นำพิธี (ข้าวจ้ำ) จะเป็นผู้นำในการกล่าวเช่นไหว้ขอขมา แล้วขออัญเชิญ เจ้าแม่ตะเคียนที่ สิงสถิตอยู่ต้นตะเคียนนั้น ขึ้นไปประทับที่ศาลเพียงตาก่อน หลังจากนั้นก็จุดธูป 9 ดอก เทียน 9 เล่ม ไปปักไว้บริเวณตรงโคนต้นไม้ตะเคียนรจนกระทั่งธูป 9 ดอก เทียน 9 เล่ม ไหม้จนหมดก้าน แล้วนำเครื่องเช่นไหว้ พานดอกไม้ กล้วยเทียน พวงมาลัย พานสำหรับใส่เสื้อผ้า กระจก แป้ง หวี ด้าย สายสีญจนไปวาง ณ ที่ประทับของเจ้าแม่ตะเคียน ที่ศาลเพียงตา เมื่อช่างขุดเรือแข่ง ได้ทำการขุด เรือแข่งเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงอัญเชิญเจ้าแม่ตะเคียนสิงสถิตในเรือแข่งอีกครั้งหนึ่ง

4. พิธีกรรมการอัญเชิญเจ้าแม่ไม้ตะเคียนมาสิงสถิตในเรือแข่ง

เมื่อช่างขุดเรือแข่ง ช่างศิลป์วาดลวดลายพร้อมกับระบายสีเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้นำ หมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านและผู้ทำพิธี(ข้าวจ้ำ) จะทำพิธีกรรมการอัญเชิญเจ้าแม่ตะเคียนที่สิง สถิตอยู่ ณ บริเวณศาลเพียงตา ให้มาสิงสถิตในเรือแข่ง โดยที่ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) จะเอาพานที่ใส่เสื้อผ้า

แป้ง หวี ที่เคยวางในที่ศาลเพียงตา มาทูนไว้เหนือศรีษะและเริ่มพิธีกรรม โดยการจุดธูป 9 ดอก พร้อมกับนำดอกไม้ธูปเทียน ไปวางถวาย และจะกล่าวอัญเชิญเจ้าแม่ตะเคียนพร้อมกันว่า “ณ เต้าแต่นี้ไปไม้ตะเคียน ที่หมู่บ้านเขาได้ขอเจ้าแม่นางมาไว้แล้วทำการยกเป็นเฮี้ยแข่ง เพื่อเป็นการส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ของเมืองน่านเขา ที่เท่ามีมาแต่เมื่อนานแล้ว บัดนี้ หมู่เขาได้หื้อสลาทำการยกเป็นเฮี้ยแข่งเสร็จ เรียบร้อยจึงขออัญเชิญหื้อตัวเจ้าแม่นางไปสิงสถิตประจำอยู่เฮี้ยแข่งน้อเจ้า” (ณ ตั้งแต่บัดนี้ไป ไม้ตะเคียนที่หมู่บ้านของเราได้ขอเจ้าแม่ตะเคียนมาไว้แล้วได้ทำการขุดเรือเป็นเรือแข่ง เพื่อเป็นการส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามที่มีตั้งแต่โบราณกาลนานแล้ว บัดนี้พวกเราได้ดำเนินการให้ช่างขุดเรือแข่ง ดำเนินการขุดเรือเป็นเรือแข่งเสร็จที่เรียบร้อยแล้ว จึงขออัญเชิญเจ้าแม่ตะเคียนไปสิงสถิตประจำอยู่ ณ เรือแข่งลำนี้เทอญ)

5. พิธีกรรมการบายศรีสู่ขวัญเรือแข่ง

ก่อนที่จะถึงเทศกาลแข่งเรือ หรือก่อนที่จะนำเรือแข่งลงสู่น่านน้ำน่านหรือเมื่อเสร็จสิ้นฤดูกาลแข่งเรือก่อนที่จะนำเรือแข่งไปเก็บในโรงเก็บเรือ หมู่บ้าน-ชุมชนที่มีเรือแข่งจะมีพิธีกรรมการบายศรีสู่ขวัญเรือแข่ง โดยที่ชาวบ้านจะช่วยกันนำเอากล้วยหวีหรือแก่นหวีหรือโงนหวี กล้วยท่ายหรือแก่นท่ายหรือโงนหาง และหางวรรณ และหัวไค้มาสวมใส่เรือแข่ง และช่วยกันตกแต่งด้วยพวงมาลัย ดอกไม้ หลังจากนั้นชาวบ้านจะช่วยกันจัดทำเครื่องบายศรีสู่ขวัญเรือ อันประกอบด้วยพานบายศรี สายสิญจน์ หัวหมูที่ต้มสุกแล้ว 1-2 หัว ไก่พื้นเมืองต้มสุก 1 ตัว เหล้าขาว ข้าวตอกดอกไม้ ขนม อ้อย ข้าวเหนียว ไข่ต้ม ธูปเทียน ข้าวแต่น ฯลฯ นอกจากนั้น แล้วจะช่วยกันทำกระทงใบตอง โดยตัดเอาหัวหมู ไก่ เหล้าขาว ข้าวตอก ดอกไม้ ขนม ข้าวเหนียว ไข่ต้ม ธูป เทียน ข้าวแต่นใส่ในกระทง จำนวน 2 กระทง แล้วนำไปวางไว้ด้านหัวของกล้วยหวีหรือแก่นคอกหรือโงนหวี และด้านท้ายของกล้วยท่ายหรือแก่นท่ายหรือโงนหาง และจะเริ่มพิธีกรรมโดยจะอัญเชิญเจ้าแม่ตะเคียนที่สิงสถิตอยู่เรือแข่งมารับเครื่องบายศรีสู่ขวัญดังกล่าว โดยที่หมอสู่ขวัญจะทำการจุดธูป 9 ดอก นำไปปักไว้บนกล้วยหวี และกล้วยท่าย แล้วกล่าวอัญเชิญว่า “ณ บัดนี้ ขออัญเชิญ 32 ขวัญของเจ้าแม่เจ้า โปรดมารับเอาของดีที่ชาวบ้านหมู่เขาได้จัดเตรียมถวาย หลังจากตีเงินชักเจ้ามาจากป่าดงพงลึก ได้ทำการตกแต่งรูปงามแล้ว ก็ขออัญเชิญเจ้ามา รับ มารองเอาของกินตั้งหลายตั้งปวง หมู่นี้น้อเจ้า” (ณ บัดนี้ ขออัญเชิญ 32 ขวัญของเจ้าแม่ไม้ตะเคียนที่สิงสถิตอยู่ที่เฮี้ยแข่งโปรดมารับเอาของดีที่ชาวบ้านพวกเราในหมู่บ้านนี้ ได้ทำการตกแต่งเครื่องบายศรี สู่ขวัญนี้ หลักจากที่พวกเราได้ทำการตกแต่งเฮี้ยแข่งเสร็จที่เรียบร้อยแล้ว ก็ขออัญเชิญ ให้เจ้าแม่ไม้ตะเคียนโปรดมารับเอาสิ่งของดีที่นำมาถวายเทอญ)

ในการทำงานเดียวกัน จะมีการเตรียมน้ำส้มป่อย หรือน้ำอบน้ำหอมเพื่อประพรมและจะจะมีการกล่าวอัญเชิญ โดยจะกล่าวเป็นทำนองสู่ขวัญตามภูมิปัญญาชาวเหนือ ตัวอย่างเช่น คำสู่ขวัญเรือ ของอาจารย์ประจักษ์ กาวี บ้านดอนไชย อ.เวียงสา จ.น่าน

ศรีศรีอั้งชะในวันนั้นก็เป็วันดี ยามเมื่อหนที่เจ้าก็เกิดเป็นหน่วย (ผล) เสียก่อนแล้ว
ขวัญก็หล่อน (หล่น) ลงดิน สัตว์ป่าหัน (เห็น) บกนจึงออก เป็นกล้างอกเขียวดูงาม
ปีเดือนตามเมิน (น่าน) มาก คณาหากหลวงหลาย หมูช้านี้ก็หมายมาแฝงไฟ มีใจ
ใครได้ไม้ใหม่มาแบ่งเรือ (ชุดเรือ) พวกกันไปป่าทางเหนือก็ไปได้ พวกกันไปป่าทางใต้ก็
บ่มี ไปป่าทางวันตก (ทิศตะวันตก) ก็เป็นผีเป็นเปรต ไปทางตะวันออก(ทิศ
ตะวันออก)ก็เป็นทุกชะเวทนา หมดที่แสวงหามาสดคั้น มาหันต้นไม้ลำฉกรรจ์
ลาบล้วน ดูมันใหญ่อ้วนพอดตา จึงชวนกันมาบักหมายถาก เอาหัวและขวานหก
พอดคม ทั้งข้าวห่อกับพริกและเกลือ เพื่อจักฟันเอาเจ้าเมื่อไว้บ้าน ก่อแรกเจ้าก็ฟาด
ลงแมว (ถึง) ดิน ลำต้นบ่มีมลทินสักแห่ง ลำเลา (ลำต้นตรง) พอแบ่งเหลือตา
แบ่งเป็นวายาวขนาด สิบสามวายาวอาดตัดสิน (ตัดแต่ง) แล้วมาฟ่งพิศงำผ่อ (ดู)
ลำต้นเจ้างามแท่นพอดตา จึงเอาช่างผู้เอกงามอน ลากเอาขนเจ้ามาไว้บ้านก็แรก
ตั้งจักบันฟัน เกือบเจ้าเอาแต่แก่นใจ ตาขีดใน ตาน้อย ตาใหญ่ ตาขีดไขว่ลาย
กลาง ตาสับข้างเป็นเหงือก ตาบู่เปลือกกินคน ตาก้าน (แพ้) คนเมื่อแข่ง ตา
เหล่านี้บ่มีจิมเจ้า มีแต่ตาที่นั้งพระเจ้าตนเดียว ตาที่ผู้คนมาหลากหลายผ่อ เอา
ดอกกัญญาหัวแต่มवाद ผ่อเอาหัวพญานาดเขียวฟอง ผ่อ เอาดอกกัญญาทำยคน
ยงอกแ่่น ผ่อเอาลายดอกแผน(กราบเรือ) มาดี ผ่อเอาตอนเจ้าหนีเือกชะโยก
(ฟุ้งทะยาน) ผ่อเอาช่อน้อยโบกกลางนาวา ผ่อเอาตอนเจ้ามัดกัญญาคู่ต่อสู้ ผ่อเอา
ลำก้านที่เป็นคู่กลมล่ง ผ่อเอาช่อธงกวัดแกว่ง ผ่อเอาโฒชนเรือแบ่งแก้กัญญา ผ่อ
เอาแ่ (สลัก) กะหลัด (ขัด) หาเป็นมอก (ขนาด) ผ่อเอาหมากผู้พอกเหน็บ ผ่อเอา
ไม้พายงัดร่าม สามสิบสองขวัญเจ้าจุงมา ฯลฯ แล้วขวัญขวางรักษาคนพาย ตั้ง
(รวมทั้ง) คนนั้งห้วยองท้าย และพายกลาง หื้อมีพะละกำลังตั้งข้างสารทมัน พาย
นั้งกำ(หนึ่งครั้ง)ฟุ้งเพียงศอก พายสองกำออกเพียงวา พายสามกำลำหน้าเขาไปกึ่ง
โยชน์ ขอหื้อเจ้าไปโดดเหมือนพญานาคน้ำ ฯลฯ ชนะเป็น (ชนะเขา) สูดหล่มลำ
นั้นก่อนเทอญ

หลังจากที่หมอบายศรีสู่ขวัญจะทำการกล่าวอัญเชิญเจ้าแม่ไม้ตะเคียนเสร็จแล้วจะเป็น
ผู้นำเอาด้ายสายสิญจน์ไปมัดไว้บริเวณกัญญาหัวหรือแก่นหัว และมัดบริเวณกัญญาท้ายหรือแก่น
ท้าย แล้วนิมนต์เจ้าอาวาสวัดในหมู่บ้านนั้นมา เจริญ บริเวณหัวเรือ(หัวไ้)และหางวรรณหลังจากนั้น

นั้นผู้นำและคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้เฒ่า ผู้แก่ ชาวบ้านทุก ๆ คน ที่มาร่วมในพิธีนี้จะนำเอาด้ายสายสิญจน์ไปผูกมัดรวมกันไว้ที่กัญญาหัวหรือแก่นหัวและบริเวณกัญญาท้ายหรือแก่นท้าย ประพรม น้ำส้มป่อย หรือน้ำอบน้ำหอม ขณะทำพิธีจะมีการ ตีฆ้อง ตีกลอง ตีปान เป่าแณ ประกอบพิธี เป็นอันเสร็จพิธีกรรมการบายศรีสู่ขวัญเรือแข่งซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง

การสู่ขวัญถือเป็นพิธีที่ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บรรดาฝีพายมีความฮึกเหิม ซึ่งโดยมากก็เป็นลูกหลานของหมู่บ้านที่จะนำเรือเข้าแข่งขันนั่นเอง นอกจากนี้ ก็ยังสร้างความเชื่อมั่นและความป็นสวัสดิมงคลให้แก่หมู่บ้านอีกทางหนึ่งด้วย และด้วยคำที่ปรากฏในบทสู่ขวัญสะท้อนให้เห็นพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวเรือแข่ง ซึ่งถือว่าการสะท้อนวิถีชีวิตส่วนหนึ่งของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี

6. พิธีกรรมการอัญเชิญเรือแข่งลงสู่แม่น้ำ

สมัยก่อนนั้น เรือแข่งเกือบทุกลำของจังหวัดน่านจะเป็นเรือแข่งซี่ชะย่าเสียส่วนมาก ซึ่งเรือแข่งซี่ชะย่าจะหนักและมีความหนามาก ดังนั้น การชักลากเรือแข่งจะใช้แรงคนลากขึ้น-ลงจากโรงเก็บเรือ และพายไปตามลำน้ำ ปัจจุบันจะนิยมขนเรือโดยการยกเรือแข่งขึ้นใส่เปลเรือ และใช้รถยนต์ลากไปยังท่าน้ำที่ใช้ในการแข่งเรือ เพราะว่าเรือแข่งรุ่นปัจจุบันนี้จะมีน้ำหนักเบาหากโดนกระแทกแรง ๆ แล้วจะทำให้เรือแข่งเสียรูปทรงได้ง่าย ยกเว้นชุมชนหมู่บ้านที่อยู่ใกล้ท่าน้ำที่ใช้ในการแข่งขัน ฝีพายจะค่อย ๆ พายเรือไปยังสนามแข่ง ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่าย อีกทั้งยังเป็นกิจกรรมอบอุ่นร่างกายเพื่อเตรียมตัวก่อนที่แข่งขัน

เมื่อถึงฤดูกาลของการแข่งเรือ หมู่บ้านหรือชุมชนที่มีเรือแข่ง จะทำพิธีกรรมการอัญเชิญเรือแข่งลงสู่แม่น้ำน่าน เพื่อทำการซ่อมและแข่งขัน โดยที่คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ทำพิธี(ข้าวจ้ำ) จะหาฤกษ์ยามยามดี (วัน เวลา ที่เป็นมงคล และถูกโฉลกกับเรือแข่งลำนั้น) โดยจะบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทาง ประกอบด้วยเทวดาที่สิงสถิตบริเวณในโรงเก็บเรือแข่ง ต่อจากนั้นจะกล่าวอัญเชิญท่านทั่วทั้ง 4 ะหว่างพิธีกรรมอัญเชิญนั้น จะจุดเทียน 4 เล่ม ปักไว้เป็นรูปสี่เหลี่ยมมุมฉากล้อมรอบบริเวณที่ประกอบพิธีกรรม เมื่อการบอกกล่าวและอัญเชิญเจ้าที่เจ้าทางเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะดำเนินการสืบชะตา ซึ่งประกอบด้วย เครื่องสืบชะตา เครื่องใหญ่ทั้งชุดดำเนินการประกอบพิธีโดยพระ 7 รูป หรือ 9 รูป สวดชัยมงคลคาถา ประพรมน้ำพระพุทธรมณต์ หลังจากทีพระสงฆ์ดำเนินพิธีการทางศาสนาประพรมน้ำพระพุทธรมณต์เสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะประกอบพิธีกรรมการบายศรีสู่ขวัญเรือแข่งโดยจัดตั้งเครื่องบายศรีสู่ขวัญไว้บริเวณด้านหน้าของเรือแข่ง เมื่อกระทำพิธีกรรมการบายศรีสู่ขวัญเรือแข่งเสร็จแล้ว จะมีการกล่าววบนานศาลกล่าวกับเจ้าแม่ไม้ตะเคียนที่สิงสถิตอยู่ในเรือแข่งว่า “ถ้าหากว่านำเรือแข่งชนะในการแข่งขันแล้ว ได้รับรางวัลชนะเลิศหรือได้รับรางวัลอื่น ๆ

จะมีการถวายเป็นของที่โปรด โดยการว่าไม้เสียงทนาย สำหรับพิธีกรรมต่อมาจะเป็นพิธีกรรมขอ
อัญเชิญเจ้าแม่ไม้ตะเคียนลงสู่แม่น้ำโดยการนำดอกไม้สีเหลือง สีขาว หรือสีอื่น ๆ (ยกเว้นเรือแข่ง
บางลำที่เจ้าแม่ไม้ตะเคียนไม่ชอบสีดังกล่าวต้องหลีกเลี่ยง) ฐูป เทียน ข้าวเหนียวหนึ่งสุกคลุกกับงาดำ
นำมาปั้นเป็นก้อนบรรจุลงในกระทงใบตอง ถือกระทงใบตองนั้นไปบอกกล่าวอัญเชิญ ณ บริเวณ
ด้านหัวของเรือแข่งว่า “ขอเงินตัวแม่ย่านางลงสู่แม่น้ำนานเจ้าแม่ น้ำคงคาในวันนี้ด้วยเนื้อเจ้า”
(ขออัญเชิญตัวเจ้าแม่ย่านางลงสู่แม่น้ำนาน ในวันที่ ณ บัดนี้ด้วยเทอญ) หลังจากนั้นบรรดาผีพายก็
จะพากันยกเรือแข่งลงสู่แม่น้ำพร้อมกับเปล่งเสียงไชโย ๆๆ เพื่อปลุกกำลังใจให้ผีพายมีความทีก
เหิมเพื่อรวมใจผีพายให้เป็นหนึ่งเดียวเพื่อนำชัยชนะมาสู่เรือแข่งลำนั้นเพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับ
หมู่บ้าน-ชุมชนของตนเองต่อไป ถือว่าเป็นการเสร็จพิธีกรรมการอัญเชิญเรือแข่งลงสู่แม่น้ำ

ถ้าหากว่าเป็นเรือแข่งชี้ชะยา ก็จะต้องทำการชักลากจูงลงไป ก่อนที่จะทำการชักลาก
จูง ผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) จะนำไข่ไก่พื้นเมือง ที่ยังไม่ได้ต้มให้สุกมา 2 ฟอง ฟองแรก จะทำการบักไข่
(ตีให้ไข่ไก่แตก) บริเวณหัวเรือตรงที่นั่งก่อนนายหัวเรือแข่งจะนั่งและไข่ไก่อีกฟองหนึ่งจะทำ
การบักไข่ตรงบริเวณท้ายเรือที่นายท้ายเรือแข่งยืน

7. ความเชื่อเรื่อง ผีเสื้อน้ำ

ผีเสื้อน้ำ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่รักษาแม่น้ำลำธาร ตามความเชื่อถือที่ผีเสื้อน้ำจะ
สามารถดลบันดาลให้ผู้ที่อาศัย การสัญจรไปมา การประกอบกิจการเกี่ยวกับน้ำให้ราบรื่น โดย
มักจะบนบานเพื่อขอความคุ้มครองให้ปกปักรักษาไม่ว่าเป็นการเดินทางโดยทางเรือ ทางแพ
ตลอดจนการเดินทางเพื่อนำเรือแข่งไปแข่งเรือประเพณีตามสนามแข่งเรือต่าง ๆ หรือเดินทางไปยัง
ต่างท้องถิ่น หมู่บ้าน อำเภอ ก็จะอาศัยพึ่งผีเสื้อน้ำนี้ โดยการบนก่อนที่จะดำเนินกิจกรรมหลังจากที่
ประกอบกิจกรรมดังกล่าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว ไม่มีอุปสรรคปัญหาใด ๆ ก็จะมีมอบหมายให้ผู้ทำพิธี
(ข้าวจ้ำ) มาเลี้ยงผีเสื้อน้ำ ตรงบริเวณที่บนไว้ นั้น โดยมีพิธีแบบง่าย ๆ คือ ใช้เทียน 2 คู่ ดอกไม้ จะ
บนบานในเรื่องใด ๆ ก็บอกกล่าวให้ผีเสื้อน้ำได้รับทราบ

ส่วนการแก้บน ก็จะมีเทียนสองคู่ กระทงใบตองหนึ่งอัน ใช้ข้าวเหนียวหนึ่งปั้น ปลาธำ
หนึ่งตัว แล้วนำไปวางตรงบริเวณที่บน แล้วผู้ทำพิธี (ข้าวจ้ำ) จะจุดเทียนและเป็นผู้กล่าวว่ “สาธุ
โกนโต เตวาทะ ขุชา เทพเจ้า มหาเสชา ตนรักษา ยังท้องน้ำที่นี้ และอำนาจหือผีเสื้อน้ำ จง
ได้มารับรองเอายังของเสวยนี้เนื้อ และก็ขอหือตัวผู้ข้าและพ่อแม่ พี่น้อง ศรีธาหมู่บ้านได้อยู่ดีมีสุข
อย่าได้มี พยาธิ กังวล อันตราย ทั้งหลายนี้แต่เตอะ”

การบนและเลี้ยงผีเสื้อน้ำนี้ ส่วนมากจะประกอบพิธีที่บริเวณริมฝั่งของแม่น้ำน่านหรือแม่น้ำสาขาที่ตื้น ๆ

จะเห็นได้ว่าทุกหมู่บ้านที่มีเรือแข่งจะถือว่าเรือแข่งเป็นสมบัติของทุกคนในหมู่บ้าน ทุกคนต้องมีส่วนร่วมนับตั้งแต่ออกค่าใช้จ่ายในการขุดเรือ การตัดไม้จากป่าซีกลากไม้ซุงนำเข้ามาเก็บในหมู่บ้านในอดีตชาวบ้านจะมีส่วนร่วมอย่างมากในการขุดเรือ ชาวบ้านจะมาช่วยกันขุด เจาะ ใส ไม้ เชียนลวดลายประดับ ประดา ติดกระจกลงรัก รวมทั้งการสนับสนุนเรื่องข้าวปลาอาหาร เลี้ยงดูช่างและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการขุดเรือแข่งจนกว่าจะแล้วเสร็จ ซึ่งถือเป็นกิจกรรมร่วมของชาวบ้าน และของกลุ่มแม่บ้าน การขุดเรือหรือสร้างเรือแข่งขึ้นมาสักลำหนึ่งของหมู่บ้านที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำน่าน นับแต่อำเภอท่าวัฒมาลงมา จนถึงอำเภอเมือง และอำเภอเวียงสา ล้วนเป็นภาพลักษณะที่สะท้อนให้เห็นสายสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงถึงกันและกัน เป็นเครือข่ายของชนบทรวมเนียมประเพณีที่งดงามสูงส่ง และมีคุณค่าต่อความหมายของคำว่า “วัฒนธรรมท้องถิ่น” ที่หล่อหลอมสายเลือดของความเป็นคนเมืองน่านเข้าด้วยกันอย่างแน่นแฟ้น และลึกซึ้ง อีกทั้งยังเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่งดงามเรียบง่าย ของผู้คนที่อาศัยอยู่ตอนต้นของแม่น้ำน่าน ซึ่งเต็มเปี่ยมไปด้วยมิตรภาพและความเอื้ออาทร เกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยมีเรือแข่งเป็นจุดรวมและหล่อหลอมให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะที่ดีของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำน่าน

สภาพทั่วไปของบ้านดอนไชยในปัจจุบัน

บ้านดอนไชย หมู่ 7 และหมู่ 13 ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน เป็นหมู่บ้านที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพื้นที่ทำการเกษตร ทำนา ทำสวน และการประมง มีแม่น้ำไหลผ่าน เป็นระยะทางประมาณ 1500 เมตร มีพื้นที่อาศัยและทำการเกษตร 16,00 ไร่ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดน่าน (ระยะทางประมาณ 25 กิโลเมตร) และอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของที่ว่าการอำเภอเวียงสาห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ 5 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้²

ทิศเหนือ	จดกับแม่น้ำน่านและบ้านบุญยืน
ทิศใต้	จดกับบ้านบุญนาค
ทิศตะวันออก	จดกับลำแม่น้ำน่าน (ฝั่งตรงกันข้ามคือบ้านศรีบุญเรือง)
ทิศตะวันตก	หมู่ 7 จดกับบ้านดอนไชย หมู่ 13

²สัมภาษณ์ พ่อปราณี อุปพันธ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7 ณ วันที่ 24 ตุลาคม 2549 และจากเอกสารเผยแพร่ประวัติบ้านดอนไชย พุทธศักราช 2550.

ประชากรบ้านดอนไชย หมู่ 7 และหมู่ 13 ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลักสำหรับสตรีแม่บ้าน การทอผ้าเป็นอาชีพรอง และพอบ้านอาชีพช่างก่อสร้าง เป็นอาชีพรองและอาชีพอื่น ๆ เพียงเล็กน้อย (เนื่องจากบ้านดอนไชย หมู่ 7 ได้ถูกแบ่งเขตการปกครอง เป็นบ้านดอนไชย หมู่ 13 ในปี พ.ศ.2540 จึงทำให้มีความจำเป็นนำเสนอข้อมูลร่วมกันเป็นบางส่วน)

- จำนวนประชากร บ้านดอนไชย หมู่ 7				
ประชากร	รวมทั้งสิ้น	537	คน	
ชาย	จำนวน	249	คน	
หญิง	จำนวน	288	คน	
ครัวเรือน	จำนวน	137	ครัวเรือน	
- จำนวนประชากร บ้านดอนไชย หมู่ 13				
ประชากร	รวมทั้งสิ้น	488	คน	
ชาย	จำนวน	239	คน	
หญิง	จำนวน	249	คน	
ครัวเรือน	จำนวน	197	ครัวเรือน	

การปกครอง

- บ้านดอนไชย หมู่ 7 แบ่งการปกครองออกเป็น 3 หมู่ โดยที่มีหัวหน้าหมวดเป็นผู้ประสานงานบริหารงานในหมวดของตนเอง มีผู้บริหารหมู่บ้านดังนี้

1. นายปราชัญ อุปันันท์ ผู้ใหญ่บ้าน
2. นายสกุล อุ่นเรือน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายป้องกัน
3. นายจรรยา กันคำ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง
4. นายประเสริฐ กันคำ ส.อบต.
5. นายจุไรรัตน์ ย้อยกะโทก ส.อบต.
6. คณะกรรมการหมู่บ้านที่ได้รับแต่งตั้ง 15 คน เป็นกรรมการ

- บ้านดอนไชย หมู่ 13 แบ่งการปกครองออกเป็น 3 หมู่ โดยที่มีหัวหน้าหมวดเป็นผู้ประสานงานบริหารงานในหมวดของตนเอง มีผู้บริหารหมู่บ้านดังนี้

1. นายไสว ชันเบาะ ผู้ใหญ่บ้าน
2. นายยงยุทธ ชัดตียศ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายป้องกัน
3. นายวงศ์ เสียงน้อย ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง
4. นายชาติ ชนะमार ส.อบต.
5. นายดาวรุ่ง ชันเบาะ ส.อบต.
6. คณะกรรมการหมู่บ้านที่ได้รับแต่งตั้ง 15 คน เป็นกรรมการ

ประวัติบ้านดอนไชย

ประวัติบ้านดอนไชย จากคำบอกเล่าของ ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน และจากเอกสารกล่าวว่า วัดดอนไชยเริ่มสร้างครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2217³ สมัยพระชินวงศ์เป็นเจ้าของวัด ด้วยบารมีของท่านที่เป็นพระสหาย (หรือเสียว) กับเจ้าชีวิตนครน่าน พระองค์ท่านได้ทรงเมตตาเป็นประธานการก่อสร้างวิหารวัดดอนไชย จึงได้มีเจ้าเมืองอื่น ๆ มาช่วยเหลือดังหลักฐานเช่น หัวเสาไม้กลมที่สร้างวิหารวัดบางต้นได้สลักชื่อปรากฏอยู่บนปลายเสاءว่า “เมืองพร” (อำเภอทุ่งช้างปัจจุบัน) บางต้นจารึกว่า “เมืองหิน” (อำเภอนาน้อยปัจจุบัน) จึงเป็นหลักฐานปรากฏบันทึกไว้เป็นมรดกของหมู่บ้านสืบมาจนถึงปัจจุบันนี้

ตลอดระยะเวลาผ่านมา 148 ปี ซึ่งมีพระยาวิระ เป็นเจ้าอาวาสจนถึงพระปลัดไชยในระยะเวลาดังกล่าว ได้มีพ่อหมื่นแสน สิทธิยศ พ่อพรมसार ไชยชุ่มศักดิ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน พร้อมคณะศรัทธาได้พร้อมใจกันบูรณะซ่อมแซมเป็นครั้งที่ 1 เมื่อปี พ.ศ. 2465

ต่อมาเมื่อ ปี พ.ศ. 2498 พระครูจักรธรรมสุนทร เจ้าอาวาสวัดดอนไชย มีนายแฝง ไชยปัญญา เป็นผู้ใหญ่บ้าน พร้อมคณะศรัทธาหมู่บ้าน ได้จัดซื้อหลังคา แล้วบูรณะปฏิสังขรณ์ ขึ้นใหม่เป็นครั้งที่ 2 แล้ว ได้ฉลองสมโภชเมื่อปี พ.ศ. 2500 ตามที่ทางราชการได้กำหนดให้วัดทั่วราชอาณาจักรได้ก่อสร้างศาสนสถานขึ้นเป็นอนุสรณ์ของครึ่งปี 25 ศตวรรษ หรือกึ่ง 5000 วัสสา

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2533 วันที่ 27 มกราคม 2533 ท่านพระครูจักรธรรมสุนทรเจ้าอาวาสวัดดอนไชย และรองเจ้าคณะอำเภอเวียงสา สมัยนั้น มีนายเหรียญ พิเคาระห์ เป็นผู้ใหญ่บ้านพร้อมทั้งคณะศรัทธาหมู่บ้านได้พร้อมใจกันจัดทำพิธีรื้อถอนฝาผนังและหลังคา บูรณะสังขรณ์ เป็นครั้งที่ 3 โดยมี พระสาราธิคุณ เจ้าคณะอำเภอเวียงสา เป็นประธานในพิธีรื้อถอน แล้วได้ใช้เวลาบูรณปฏิสังขรณ์มาตลอดจนถึงสมัยนายสาย เชียงทิพย์ เป็นผู้ใหญ่บ้านก็ได้ดำเนินการต่อมา โดยมีคณะศรัทธาผู้ใจบุญทั้งหลายได้มาอุปถัมภ์ช่วยเหลือทุนทรัพย์ซ่อมแซมมาตามลำดับ และได้ประกอบพิธีขอขมาฟ้า ขึ้นสู่หลังคาวิหาร เมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2534

นับจากวันทำพิธีขอขมาฟ้าขึ้นสู่หลังคาวิหารได้มีคณะสงฆ์ คณะกรรมการหมู่บ้านและประชาชนบ้านดอนไชย พุทธศาสนิกชนบ้านใกล้เคียงในจังหวัดน่าน และต่างจังหวัดได้ร่วมสมทบทุนในการบูรณะซ่อมแซมและการก่อสร้างในลักษณะการบริหาร การทอดผ้าป่า การทอดกฐิน เป็นจำนวนมากจึงส่งผลให้การดำเนินการก่อสร้างบูรณะซ่อมแซมบรรลุผลล่งไปด้วยดี นับว่าเป็นความสำเร็จของฝ่ายสงฆ์และพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างดียิ่ง คณะศรัทธาวัดดอนไชยและคณะสงฆ์

³ประวัติบ้านดอนไชย.เอกสารเผยแพร่ พุทธศักราช 2550.

จึงได้จัดงานเฉลิมฉลองสมโภชขึ้น ระหว่างวันที่ 6-9 เมษายน พ.ศ. 2537 รวมระยะเวลาในการก่อสร้างและบูรณะซ่อมแซมวิหารวัดดอนไชยครั้งนี้เป็นเวลา 4 ปี 25 เดือนเศษ

ปัจจุบันปี พ.ศ. 2550 วิหารวัดดอนไชย ยังคงสภาพดีมาก เป็นศาสนสถานที่พุทธศาสนิกชนบ้านดอนไชยไปประกอบพิธีทางศาสนาทุกวันธรรมสวันะ 8 ค่ำ 15 ค่ำ และวันสำคัญของพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง และได้ยึดถือเอาวัดเป็นสถานศึกษาห้องเรียนเงินล้าน เป็นกัลยาณมิตรของบ้านวัด โรงเรียน ตามโครงการวิถีพุทธ ที่ปฏิบัติร่วมกัน และนอกจากนี้แล้วทางคณะกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านดอนไชย และผู้ทรงคุณวุฒิของหมู่บ้านดอนไชย หมู่ 7 และหมู่ 13 ก็ได้ทำโครงการ “คนรักวัด” โดยมีจุดเน้นเพื่อให้พุทธศาสนิกชนทุกเพศทุกวัย ได้เข้าวัดเพื่อปฏิบัติศาสนกิจทุกวันพระ ชีบซับให้คณะศรัทธาได้พัฒนาสุขภาพทางจิตใจ และเพื่อการสืบทอดพระพุทธานุภาพให้ยั่งยืนสืบไป

บ้านดอนไชย เป็นหมู่บ้านที่มีการจัดตั้งควบคุมมากับวัดดอนไชย มีอายุนาน 300 กว่าปี ดั้งหลักฐานปรากฏตามปลายเสาวิหารวัด ซึ่งได้จารึกเจ้าเมืองต่าง ๆ ที่ได้ร่วมสร้าง เช่น เจ้าเมืองพร (ทุ่งช้าง) เจ้าเมืองหิน (น่าน้อย) เป็นต้น ประชาชนมีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับ “สายน้ำ” หรือ “แม่น้ำน่าน” จึงทำให้บ้านดอนไชยใช้เรือเป็นพาหนะทำมาหากินกับแม่น้ำน่าน ตลอดถึง กีฬาทางน้ำ คือ “การแข่งขันเรือยาวประเพณี” ขึ้นซึ่งเป็น “กีฬาชาวบ้าน” นับเป็นมรดกวัฒนธรรม แห่งสายน้ำบ้านเรา ดังนั้นคนบ้านดอนไชย จึงมีความรู้ความชำนาญการในด้านเรือและการพาเรือ การแข่งเรือยาวประเพณี เป็นอย่างดี ดังประวัติบรรพบุรุษของบ้านดอนไชย ที่ได้สร้างเรือยาวมาตามลำดับยุคต่าง ๆ ดังนี้

1. ยุคโบราณ (ประมาณ พ.ศ. 2200⁴-2460)

นับตั้งแต่สมัยครุบาจिनวงศ์ เป็นครุบา (สมัยก่อนเจ้าอาวาสคือครุบา) วัดดอนไชย เป็นองค์แรก ได้สร้างเรือแข่ง 1 ลำ ชื่อว่า “เรือหลวง” ชาวบ้านได้ช่วยกันขุด ควบคุมการขุดโดยครุบาจिनวงศ์ ฝัพายของเรือมีทั้งชาวบ้านและพระสงฆ์ในวัดช่วยกันพาย (สมัยก่อนวัดเป็นสถานศึกษาพ่อแม่นิยมส่งลูก ๆ เจ้ามาบวชเรียนคนละหลายพรรษา) แข่งขันแต่ก็ไม่ได้เคร่งครัดกับกฎกติกาเท่าไรหรอก เมื่อครุบาจिनวงศ์มรณภาพเรือหลวงก็ชำรุด ใช้การไม่ได้

สมัยครุบาญาวีระ ได้สร้างเรือใหม่ อีก 1 ลำ ชื่อ เรือ “เขียงคาน” เป็นเรือเล็ก ผู้เฒ่าแก่เล่าว่าเป็นเรือที่เก่งที่สุด

2. ยุคกลาง (ประมาณ พ.ศ. 2460-2526)

⁴ประมาณ พ.ศ.2200 ประมาณการจากอายุวัดดอนไชยที่มีอายุประมาณ 300 กว่าปี และจากตำนานการแข่งขันเรือของจังหวัดน่าน.

อะทะวงค์ และสล่าอีกหลายคนในหมู่บ้าน แล้วได้ตั้งชื่อเรือลำนี้ว่า “เรือเทพพิรุณทอง 88” ขนาดของเรือยาว 14 วา 6 นิ้ว บรรจุฝีพาย 55 คน จัดเป็นประเภทเรือใหญ่

เรือลำนี้ได้รับการสนับสนุนและลากไม้ออกจากป่าโดยนายวิชัย รุ่งเรืองศิลป์ จำนวนเงิน 20,000 บาท

ปี พ.ศ. 2543 ท่านพระครูจักรธรรมสุนทร นำทีมโดยนายประภาส การินทร์ กำนันหมู่บ้าน นายจรรยา กันคำ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, นายวิจิตร สอนศิริ พร้อมด้วยชาวบ้านดอนไชยได้ขุดสร้างอีก 1 ลำ โดยได้ไม้จากบ้านฮากฮาน ต.ยาบหัวนา ลากจุงไม้ออกจากป่าโดยนายปฏิวัธ ณะไพศาล โดยให้ช่างเลิศ โพธามาต จาก จ.พิจิตร มาเป็นสล่าขุด ในการควบคุมแลของท่านพระครูฯ และช่างในหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน

ต่อมาได้นำเรือลำนี้ ไปปรับปรุงแต่งรูปทรงใหม่ โดยช่างปรับปรุงชื่อ ช่างสงวน จาก จ.ราชบุรี โดยได้รับการสนับสนุนเงินงบประมาณจาก คุณนิธิธิช คำชุ่ม (หรือลุงหนานพงษ์ศักดิ์ คำชุ่ม) และพี่น้องชาวบ้านดอนไชย จึงทำให้เรือได้รูปทรงแหวกน้ำได้ดี เป็นที่พอใจของกำลังฝีพาย โดยการนำของอาจารย์ดำรง เสนณะ เป็นประธานเรือแข่ง โดยในการแข่งขันเรือประเพณีจังหวัดน่าน ปี 2547 ได้รับรางวัลถ้วยพระราชทานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

และในปี 2543 เองนั้นคณะศรัทธาบ้านดอนไชยได้ ได้พยายามหาเรือมาทดแทนเรือเทพพิรุณทอง 88 ซึ่งมีอายุการใช้งานมานานต้องเสื่อมไปตามกาลเวลา จึงได้ทำการสำรวจหาไม้มาขุดเรือใหม่ในที่สุดก็พบไม้ตะเคียนทอง ไม้หนุ่มฉกรรจ์ไม่มีตำหนิ ณ บริเวณห้วยปากกล้วยขุนน้ำหึก ซึ่งเป็นสาขาของลำน้ำสา ที่อยู่อาศัยเดิมของชนเผ่าตองเหลือง ในเขตพื้นที่ของบ้านฮากฮาน ต. ยาบหัวนา อ. เวียงสา จ. น่าน

ท่านพระครูจักรธรรมสุนทร, ผู้ใหญ่ประภาส การินทร์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจรรยา กันคำ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสกุล อุ่นเรือน, อดีตประธานเรือแข่ง ไสว ชันเบา, อดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน วิจิตร สอนศิริ, อ. อติศักดิ์ ศรีเทพ และอ. ระดม อินแสง ได้นำคณะไปขออนุญาตผู้ใหญ่ ปูนสีสนิต ผู้ใหญ่บ้านฮากฮาน, กำนันเสนห์ สีมา กำนัน ต. ยาบหัวนา ตลอดจนคณะสังฆวัดฮากฮาน ขออนุญาตนำไม้ตะเคียนมาขุดเรือ เพื่ออนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือของชาวจังหวัดน่าน ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ต่อจากนั้นคณะศรัทธาบ้านดอนไชย และชาวบ้านฮากฮาน ได้ทำพิธีเลี้ยงผีเจ้าป่าเขา เทพรักษ้ำาขุนน้ำและทำการตัดไม้ในวันแรม 13 ค่ำ เดือน 6 ซึ่งตรงกับวันเสาร์ที่ 1 เมษายน 2543 เวลาประมาณ 19.30 น. และทำการชักลากไม้มาจนถึงบ้านดอนไชยในวันที่ 7 พฤษภาคม 2543 ท่ามกลางความปิติยินดีของพี่น้องชาวบ้านดอนไชยทุกคน ช่างเลิศ โพธามาต, ช่างเชื้อ ทิมอ่อง จาก จ. พิจิตร และคณะช่างพื้นบ้านบ้านดอนไชย ได้ทำการขุดเจาะไม้ วันที่ 17 ส.ค. 2543 ตกแต่งเป็นเรือขนาดใหญ่ มีความยาวขนาด 15 วา 9 นิ้ว ความกว้าง 2 ศอก 1 นิ้วเขียน

ลวดลายล้านนา ทำตัวกันยาและหางวันโดยท่านพระครูจักรธรรมสุนทร ช่างพื้นบ้านอินเขียน อะทะวงศ์ หลังจากนั้นได้ทำการพิธีสู่ขวัญ นำลงสู่แม่น้ำน่านในวันที่ 3 ต.ค. 2543 เวลา 14.00 น. รวมเวลาตัดไม้ชุดเรือ 7 เดือน 3 วัน

ที่มาของชื่อเรือ “เทพสุนทรสาชล” เป็นการให้เกียรติแก่ท่านพระครูจักรธรรมสุนทร เจ้าคณะอำเภอเวียงสา ซึ่งเป็นศูนย์รวมของความสมัครสมานสามัคคี เป็นดวงประทีปในดวงใจของคณะศรัทธาบ้านดอนไชยใต้ และพี่น้องชาวอำเภอเวียงสา เป็นผู้สนับสนุนก่อให้เกิดแรงบันดาลใจให้เกิดเรือลำนี้ขึ้นจนสำเร็จ

สาชล “แม่น้ำสา” สายน้ำสายชีวิต ของชาวอำเภอเวียงสา ซึ่งให้ไม่ตะเคียนทองในป่าขุนน้ำสา เพื่อส่งเสริมประเพณีและวิถีชีวิตอันดีงามของชาวลุ่มแม่น้ำน่านเพื่อเป็นการตระหนักในการอนุรักษ์และฟื้นฟูลำน้ำสา แม่น้ำสาหล้าแม่น้ำน่านให้ยั่งยืนต่อไป

ปี พ.ศ. 2548 คณะศรัทธาบ้านดอนไชย โดยการนำของ กำนัน ประเสริฐ กาบคำ และท่านผู้ใหญ่ปราชญ์ อุปันนัท ท่านผู้ใหญ่ไสว ชับเบา และอาจารย์ดำรง เสนาะ ประธานเรือแข่งได้นำเรือเทพพิรุณทอง 88 ไปให้ช่างสงวน จากจังหวัดราชบุรี ได้ปรับปรุงทรงใหม่ โดยรับการสนับสนุนค่าซ่อมแซมเป็นเงิน 110,000 บาท จากคุณนิธิธัช คำชุ่ม (ลุงหนาน พงษ์ศักดิ์)

เรือเทพพิรุณทอง 88 ได้ไปแข่งเรือประเพณี จังหวัดน่าน นัดเปิดสนาม เมื่อวันที่ 17-18 กันยายน 2548 ผลการแข่งขันได้รับรางวัลชนะเลิศประเภทเรือใหญ่ และในวันที่ 8-9 ตุลาคม 2548 ในงานเปิดสนามแข่งเรือประเพณีอำเภอเวียงสา ณ ทำน้าบ้านน้ำบัว ได้รับรางวัลชนะเลิศประเภทเรือใหญ่ และได้รับรางวัลประเภทเรือสวยงามอนุรักษ์ลวดลายโบราณทั้งหัวเรือและหางวัดของจังหวัดน่าน และจากผลการแข่งขันเรือประเพณีจังหวัดน่าน นัดปิดสนาม ชิงถ้วยพระราชทาน เมื่อวันที่ 29-30 ตุลาคม 2548 ได้รับรางวัลชนะเลิศรับถ้วยพระราชทานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นับว่าบ้านดอนไชยได้รับถ้วยพระราชทานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวติดต่อกันสองปี นับเป็นประวัติศาสตร์ที่คนบ้านดอนไชย ต้องจารึกเป็นอนุสรณ์เล่าขานไปยังลูกหลานสืบไป

ปี พ.ศ. 2549 เรือเทพพิรุณทอง 88 และเรือเทพสุนทรสาชล ก็ได้ร่วมการแข่งขันประเพณีทุกสนามเช่นกัน สรุปได้ดังนี้

- เรือเทพสุนทรสาชล รับรางวัลที่ 2 นัดเปิดสนามประเพณีแข่งเรือ จ.น่าน
- เรือเทพสุนทรสาชล ชนะเลิศสนามแข่งขันเรือประเพณี อ.ท่าวังผา

ปี พ.ศ. 2550 เรือเทพพิรุณทอง 88 และเรือเทพสุนทรสาชล ก็เข้าร่วมประเพณีแข่งเรือประเพณีเช่นกัน

- เรือเทพสุนทรสาชล รับรางวัลรองชนะเลิศ จากสนามแข่งขันประเพณี อำเภอท่าวังผา วันที่ 22-23 กันยายน 2550

จากความร่วมมือของชาวบ้านดอนไทย ได้ถือว่าทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ส่งเสริมประเพณีการแข่งขันเรือโดยการมีส่วนร่วม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มพลังฝีพาย และโค้ชผู้ฝึกสอน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้นำครอบครัว ทุกครอบครัว สนับสนุนเงินเป็นทุน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มแม่บ้าน หมุนเวียน สับเปลี่ยนจัดทำเสียบึงอาหารและโอวัลติน นม และของว่าง

กลุ่มที่ 4 กลุ่มพ่อบ้าน และกลุ่มช่าง พัฒนาซ่อมแซมเรือ และกองเชียร์

กลุ่มที่ 5 กลุ่มผู้สูงอายุเป็นภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาลูกหลาน และเฝ้าบ้าน

กลุ่มที่ 6 กลุ่มผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้ช่วย ส.อบต. ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการ ประธานเรือแข่ง กำกับ การอำนวยความสะดวก ตัดสินใจประสาน เครือข่ายหาทุนทรัพย์สนับสนุน เรือแข่ง

กลุ่มที่ 7 กลุ่มคนบ้านดอนไทย พลัดถิ่นและไปประกอบอาชีพต่างจังหวัดทำหน้าที่ ส่งเสริมด้านการเงิน-กองผ้าป่า และอื่น ๆ

กลุ่มที่ 8 กลุ่มเด็กนักเรียน และเยาวชน ฝ่ายเชียร์ศึกษาหาความรู้หา ประสบการณ์ จากกลุ่มบุคคล กลุ่มที่ 1-7 และช่วยเหลือกิจกรรมตามโอกาสอันสมควร

นับว่าประเพณีแข่งเรือเป็นกิจกรรมแห่งการมีส่วนร่วม อันจะฝึกฝนซึมซับ ให้คน ให้หมู่บ้านได้มีความขยันหมั่นเพียร อดทน ในการทำงานเป็นหมู่คณะ และโดยเฉพาะเพื่อความสมัคปรสมานสามัคคี และฝึกคนให้มีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ รู้ภัย ซึ่งจะส่งผลให้คนใน ครอบครัว ชุมชน สังคม ใช้วิถีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข